

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ

**ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ
ЖӘНЕ ЖОСПАРЛАУ**

оқу құралы

Қосшы, 2025

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ
ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ**

КАЛМУРЗИНА З.Ж.

**ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ
ЖӘНЕ ЖОСПАРЛАУ**

оқу құралы

Қосшы, 2025

ӘОЖ 001
КБЖ 72
К 15

Пікір жазғандар:

Д.А. Шаматов – Назарбаев Университетінің Жоғары мектебі Білім беру көшбасшылығы магистратурасының директоры, PhD докторы, қауымдастырылған профессор.

А.Ш. Ещанов – Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру институты жалпы заң пәндері кафедрасының профессоры, заң ғылымдарының докторы, профессор;

Б.Р. Есимсейтов – «Ш. Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы» КеАҚ Терминология бөлімінің басшысы, филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор.

Калмурзина З.Ж.

Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру және жоспарлау: оқу құралы / З.Ж. Калмурзина – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2025. - 95 бет.

ISBN 978-601-82292-7-5

Басылымда ғылыми тақырыпты таңдаудың, зерттеу тапсырмасын тұжырымдаудың, зерттеуді жоспарлау мен кезеңдерін айқындаудың, сондай-ақ нәтижелерді жобалау мен ұсынудың заманауи тәсілдері жүйелі түрде қарастырылған. Әдістеме, ғылыми этика, плагиаттың алдын алу, дереккөздермен жұмыс істеу, ғылыми еңбектерді қорғау және жариялауға дайындық мәселелеріне ерекше назар аударылады.

Оқу құралы жоғары оқу орнынан кейінгі білім алушыларына арналған, сондай-ақ зерттеу құзыреттіліктерін дамытуға ұмтылған жас зерттеушілерге пайдалы болады.

ӘОЖ 001
КБЖ 72
К 15

*Баспаға Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы
Құқық қорғау органдары академиясының Ғылыми кеңесінің
2025 жылғы 9-10 маусым №12 хаттамасымен ұсынылды.*

ISBN 978-601-82292-7-5

© Құқық қорғау органдары академиясы, 2025
© Калмурзина З.Ж., 2025

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	4
1-тарау. Ғылыми зерттеулердің негіздері	6
1.1 Ғылыми зерттеулердің түсінігі мен жіктелуі.....	6
1.2 Ғылыми зерттеу кезеңдері.....	8
1.3 Ғылыми және объективтілік принциптері.....	10
2-тарау. Ғылыми зерттеулерді жоспарлау	17
2.1 Зерттеу тақырыбын таңдау және тұжырымдау.....	17
2.2 Ғылыми зерттеулерді жоспарлау және құрылымы.....	19
2.3 Ғылыми жоспар-кестені дайындау.....	21
3-тарау. Құқықтанудағы ғылыми зерттеу әдістері	29
3.1 Эмпирикалық және теориялық әдістер.....	29
3.2 Салыстырмалы-құқықтық талдау құқықтық зерттеулердегі құрал ретінде.....	32
4-тарау. Ғылыми қызметті ұйымдастыру және басқару	47
4.1 Ғылыми жетекшінің рөлі.....	47
4.2 Зерттеуді орындау үшін ғылыми ресурстар.....	50
4.3 Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру және қолдау.....	52
5-тарау. Ғылыми зерттеулер этикасы	59
5.1 Ғылыми зерттеулердегі плагиат.....	59
5.2 Құқықтық зерттеулердегі этика.....	61
5.3 Ғылыми этиканы бұзғаны үшін жауаптылық.....	61
6-тарау. Ғылыми зерттеулерді ресімдеу	66
6.1 Магистрлік диссертацияны ресімдеуге қойылатын талаптар	67
6.2 Библиография мен сілтемелерді ресімдеу.....	68
6.3 Ғылыми жұмысты алдын ала қорғау және қорғау.....	69
7-тарау. Ғылыми зерттеу нәтижелерін ұсыну	73
7.1 Диссертацияны қорғау үшін презентация дайындау.....	73
7.2 Ғылыми зерттеу нәтижелерін қорғау.....	74
7.3 Ғылыми нәтижелерді жариялау.....	76
Қорытынды.....	80
Бақылау тест сұрақтары.....	82
Пайдаланылған қайнаркөздер тізімі.....	90

АЛҒЫ СӨЗ

Қазақстан Республикасының қазіргі қоғамы мен құқықтық жүйесі қолданыстағы заңнаманы қолдануға ғана емес, сонымен қатар құқықтық ғылымды дамытуға, заңнаманы және құқық қолдану практикасын жетілдіруге белсенді қатысуға қабілетті магистранттарды кәсіби даярлауға жоғары талаптар қояды. Бұл жағдайда осы оқу құралының өзектілігін анықтайтын ғылыми зерттеулердің әдіснамасы мен практикасын игеру ерекше рөл атқарады.

Курстың мақсаты – магистранттарда құқықтану саласындағы ғылыми зерттеулерді өз бетінше жоспарлау, ұйымдастыру және орындау, сондай-ақ олардың нәтижелерін сауатты таныстыру және жариялау үшін қажетті білім, білік және дағдылар кешенін қалыптастыру.

Курстың міндеттері:

- магистранттарды ғылыми таным негіздерімен, ғылыми зерттеулердің жіктелуімен және құрылымымен таныстыру;
- өзекті ғылыми мәселелер мен міндеттерді тұжырымдауға, зерттеу тақырыбын таңдауға және негіздеуге үйрету;
- жоспар-кесте құруды және уақытты тиімді бөлуді қоса алғанда, зерттеу жұмысын жоспарлау және ұйымдастыру дағдыларын қалыптастыру;
- заң ғылымында қолданылатын ғылыми зерттеу әдістерімен таныстыру (жалпы ғылыми, арнайы, эмпирикалық және теориялық әдістер);
- ғылыми жұмыстарды ресімдеу, библиография мен сілтемелерді дайындау ережелерін, сондай-ақ ғылыми нәтижелерді қорғауға және жариялауға қойылатын талаптарды түсіндіру;
- ғылыми этика, академиялық адалдық, плагиаттың алдын алу және деректердің құпиялылығын сақтау мәселелеріне жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеу;
- заңнаманы жетілдіруде, құқық қолдану практикасын дамытуда және құқық қорғау реформаларын жүргізуде ғылыми зерттеулердің рөлін көрсету.

Құқық саласындағы ғылыми зерттеулер құқықтық пәндерді, заңнамалық саясат пен сот практикасын дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Қоғамдағы тұрақты өзгерістер, Қазақстанның әлемдік құқықтық кеңістікке интеграциялануы, заңнаманың сапасына қойылатын талаптардың өсуі және оны қолдану жағдайында құқықтық проблемаларды талдау мен шешуге ғылыми негізделген тәсілдердің маңызы артып келеді.

Зерттеу қызметі құқықтық жүйедегі кемшіліктер мен қайшылықтарды анықтауға, оларды жою бойынша ұсыныстар әзірлеуге, азаматтардың

құқықтарын қорғаудың жаңа құқықтық институттары мен тетіктерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Ғылыми зерттеулер заң доктринасын дамытуға, құқық шығару мен құқық қолдануда инновациялық тәсілдерді енгізуге, құқық қорғау органдарының тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

Құқықтық пәндерді дамыту тұрақты ғылыми ізденіссіз, шетелдік тәжірибені талдаусыз, жаңа идеяларды зерттеу мен сынаудың заманауи әдістерін енгізусіз мүмкін емес. Құқықтану саласындағы ғылыми зерттеулер:

- заңнама реформаларының ғылыми негіздемесін қамтамасыз етеді;
- құқықтық нормаларды біріздендіруге және үйлестіруге ықпал етеді;
- азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың тиімді тетіктерін әзірлеуге мүмкіндік береді;
- болашақ заңгерлер мен зерттеушілердің кәсіби және этикалық мәдениетін қалыптастырады.

Ғылыми зерттеулер қоғамның нақты қажеттіліктері мен құқықты қолдану практикасын ескере отырып әзірленетін заңнамадағы негізделген өзгерістер мен толықтырулардың негізінде жатыр. Бұл саладағы ғылыми-зерттеу жұмыстары заңнамадағы олқылықтар мен қайшылықтарды анықтап, оларды жою бойынша ұсыныстар әзірлеуге, қолданыстағы нормалардың тиімділігін талдауға, сондай-ақ сот және құқық қорғау практикасы үшін ұсыныстар қалыптастыруға бағытталған.

Мемлекеттік институттарды жаңғырту және құқық қорғау жүйесін реформалау жағдайында ғылыми зерттеулер шешуші рөл атқарады:

- құқық бұзушылықтардың себептері мен жағдайларын талдау;
- қылмыстың алдын алу мен күресудің тиімді шараларын әзірлеу;
- құқық қорғау органдарының қызметін жетілдіру;
- тергеу мен сот талқылауына жаңа технологиялар мен тәсілдерді енгізу.

Нәтижесінде, осы курсты игеру магистранттарға заманауи ғылыми әдістер мен құралдарды игеріп қана қоймай, отандық құқықтық ғылымды дамытуға, заңнаманы жетілдіруге және Қазақстан Республикасында құқық қолдану практикасының тиімділігін арттыруға нақты үлес қосуға мүмкіндік береді.

1-тарау. ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НЕГІЗДЕРІ

Мақсаты: ғылымның түсінігін беру, оның мақсаттарын, өзіндік белгілері мен ерекшеліктерін, заманауи классификациясын анықтау, мемлекеттік ғылыми-техникалық саясатты сипаттау.

Түйінді сөздер: ғылым, ғылымның мақсаты, классификация, мамандықтардың тізімдемесі, магистратура, ғылыми кадрларды дайындау.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- ғылым туралы;
- ғылымды тануда негіз болатын тірек сөздер туралы;
- ғылымның қызметі туралы;

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- «ғылым» ұғымдарының анықтамаларын;
- ғылымның қызметін;

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- қазіргі кездегі ғылымның негізгі тұжырымдамалары мен қоғамдық қызметтерінің жіктелуіне сай өзара сәйкестендіруді.

1.1. Ғылыми зерттеулердің түсінігі мен жіктелуі

«Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес ғылыми қызмет жаңа білім алуға және қолдануға бағытталған шығармашылық қызмет ретінде айқындалады. Бұл адамның зияткерлік қызметінің маңызды бағыты, онсыз қоғамның дамуы мүмкін емес.

Ғылыми зерттеу – танымның мақсатты процесі, нәтижесінде объектілердің пайда болу, даму және оларды кейіннен ұтымды пайдалану үшін түрлендіру заңдылықтары белгіленеді. Ғылыми зерттеулер келесі белгілермен сипатталады:

- объективтілік (жеке факторлардан тәуелсіз болу);
- қайта жаңғырту мүмкіндігі (зерттеуді қайталау мүмкіндігі);
- дәлелдеу (қорытындылардың қисындылығы мен негізділігі);
- дәлдік (нәтижелерді өлшеу).

Ғылыми зерттеулер әртүрлі негіздер бойынша жіктеледі, бірақ ең негізгісі келесі түрлерге бөлу болып табылады:

1. Іргелі зерттеулер – адамның, қоғамның, қоршаған ортаның құрылымы, қызметі мен дамуының негізгі заңдылықтары туралы жаңа

білім алуға бағытталған. Мұндай зерттеулердің нәтижесі теориялар, тұжырымдамалар, жаңа ғылыми заңдар болып табылады.

Құқықтану саласында іргелі зерттеулердің мысалдары:

- мемлекеттің құқықтық табиғатын зерттеу
- құқықтық жауапкершіліктің жаңа теорияларын әзірлеу
- құқықты түсіну және құқықты қолдану тұжырымдамалары

2. Қолданбалы зерттеулер – нақты практикалық мәселелерді шешу үшін іргелі зерттеулердің нәтижелерін қолдануға бағытталған. Олар тәжірибеге тікелей қол жеткізе алады және нақты нәтижеге бағытталған.

Құқықтануда бұл:

- заңнамалық актілердің тиімділігін зерттеу
- заң сараптамасын жүргізу әдістемелерін әзірлеу
- құқық қолдану мәселелерін анықтау үшін сот тәжірибесін талдау

3. Теориялық зерттеулер – бар ғылыми теорияларды, тұжырымдамалар мен тәсілдерді зерттеуге және талдауға негізделген. Олар ғылымның тұжырымдамалық аппаратын дамытумен, шындықты түсіндірудің теориялық модельдерін құрумен байланысты.

Негізгі түрлерден басқа, ғылыми зерттеулер де жіктеледі:

Алынған нәтижелердің сипаты бойынша:

– Іздестіру (зерттеулер) – осы бағыттағы жұмыстың келешегін анықтауға бағытталған

– Сипаттамалық – нақты материалды анықтауға және зерттеуге бағытталған

– Аналитикалық – себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға байланысты

Ұйым нысаны бойынша:

- Ұжымдық (зерттеушілер тобы орындайды)
- Жеке

Ұзақтығы бойынша:

- Ұзақ мерзімді (көпжылдық зерттеу бағдарламалары)
- Орта мерзімді (1 – 3 жыл)
- Қысқа мерзімді (1 жылға дейін)

1.3. Ғылыми әдістер

Ғылыми әдіс – бұл шындықты тәжірибелік және теориялық игерудің әдістері мен операцияларының жиынтығы. Зерттеу әдістемесін түсіну ғылыми жұмыстың сапасы үшін өте маңызды.

Жалпы ғылыми әдістер:

1. Талдау және синтез

– Талдау – ойша немесе шынайы түрде нысанды құраушы бөліктерге бөлу.

– Синтез – бұрын бөлінген бөліктерді біртұтас тұтастыққа біріктіру

2. Индукция және дедукция

– Индукция – ойдың жекеден жалпыға, фактілерден жалпылауға қозғалысы

– Дедукция – ойдың жалпыдан жекеге, жалпы ережелерден нақты тұжырымдарға қозғалысы

3. Абстракция – заттың маңызды қасиеттері мен байланыстарын ойша бөліп көрсету және басқа, маңызды емес нәрселерден алшақтату

4. Аналогия – әртүрлі объектілер арасындағы кейбір аспектілерде, қасиеттерде және қатынастарда ұқсастықтарды орнату

5. Модельдеу – объектіні оның моделін құру және зерттеу арқылы зерттеу

6. Жүйелік тәсіл – объектіні өзара байланысты элементтер жүйесі ретінде қарастыру

Құқықтық зерттеулердің арнайы әдістері:

1. Ресми-құқықтық әдіс – құқықтық мәтіндерді, құқықтық нормаларды олардың логикалық құрылымы мен байланыстары тұрғысынан талдау

2. Салыстырмалы құқықтық әдіс – әртүрлі құқықтық жүйелердегі құқықтық ұғымдарды, институттарды, процестерді салыстыру

3. Тарихи-құқықтық әдіс – тарихи перспективадағы құқықтық құбылыстарды зерттеу

4. Социологиялық әдіс – құқық қолдану практикасын, құқықтық нормалар әрекетінің әлеуметтік аспектілерін зерттеу

5. Статистикалық әдіс – құқықтық құбылыстарды талдау үшін сандық әдістерді қолдану

6. Құқықтық модельдеу әдісі – құқықтық құбылыстар мен үдерістердің идеалдық үлгілерін жасау.

Құқықтық зерттеулер көбінесе философия, әлеуметтану, психология, экономика, саясаттану және басқа ғылымдардың әдістерін біріктіретін пәнаралық тәсілді қажет етеді.

1.2 Ғылыми зерттеу кезеңдері

Ғылыми зерттеу бірнеше өзара байланысты кезеңдерді қамтитын құрылымдық процесс:

Мәселе мен гипотезаны тұжырымдау

Ғылыми мәселе – бұл шешуді қажет ететін күрделі теориялық немесе практикалық сұрақ. Мәселе қолда бар білім мен белгісіз арасындағы қайшылықты анықтайды.

Мәселені тұжырымдау кезінде сізге:

– зерттелетін саладағы қайшылықты нақты белгілеңіз

– мәселенің өзектілігін негіздеу

– күтілетін нәтижелерді анықтаңыз

Ғылыми гипотеза – бұл тексеруді және дәлелдеуді қажет ететін кез келген құбылыстарды немесе процестерді түсіндіру үшін ұсынылған ғылыми болжам. Жақсы гипотеза:

– эмпирикалық жолмен тексерілуі керек

– бар ғылыми білімге сәйкес келуі

– түсіндірме күшке ие болуы

– түсінікті түрде тұжырымдалуы керек

Құқықтық зерттеудегі гипотезаны тұжырымдау мысалы: "Сот ісін жүргізуге электрондық технологияларды енгізу сот төрелігінің қолжетімділігін арттыруға және істерді қарау мерзімдерін қысқартуға әкеледі".

Әдебиеттерге шолу және зерттеу әдістемесін әзірлеу

Әдебиеттерге шолу – зерттелетін мәселе бойынша бар дереккөздерге сыни талдау. Ол мүмкіндік береді:

- мәселенің зерттелу дәрежесін анықтауға
- пікірталас мәселелерін анықтау
- зерттеу жүргізу қажеттілігін негіздеу

Әдебиеттерге шолу болуы керек:

- жүйелі (тақырып бойынша негізгі жұмыстарды қамту)
- аналитикалық (сипаттау ғана емес, талдау)
- сыни (жұмыстың күшті және әлсіз жақтарын анықтау)
- өзекті (жаңа басылымдарды қосу)

Зерттеу әдістемесін әзірлеу мыналарды қамтиды:

- зерттеу объектісі мен пәнін анықтау
- қойылған міндеттерге сәйкес зерттеу әдістерін таңдау
- зерттеу кезеңдерін және қажетті ресурстарды анықтау

Зерттеу объектісі – проблемалық жағдайды тудыратын процесс немесе құбылыс.

Зерттеу пәні – осы зерттеуде зерттелетін объектінің нақты қасиеттері, жақтары, қатынастары.

Деректерді жинау және талдау

Деректерді жинау кезеңі мыналарды қамтиды:

- эксперименттер немесе бақылаулар жүргізу
- сауалнама және сұхбат
- құжаттарды талдау (нормативтік актілер, сот шешімдері және т.б.)
- статистикалық деректерді жинау

Құқықтық зерттеулердегі деректерді жинау әдістері:

- нормативтік құқықтық актілер мен сот тәжірибесін талдау
- құқық қолдану тәжірибесін зерделеу
- заңгерлер мен азаматтардың әлеуметтік сауалнамалары
- эксперименттер (мысалы, құқықтық жағдайларды модельдеу)

Деректерді талдау мыналарды қамтиды:

- жиналған материалдарды жүйелеу және жіктеу
- ақпаратты өңдеудің статистикалық әдістерін қолдану
- заңдылықтар мен тенденцияларды анықтау
- алынған нәтижелерді түсіндіру

Құқықтық зерттеулерде әртүрлі талдау әдістерін қолдануға болады:

- салыстырмалы-құқықтық талдау
- заңды құжаттарды мазмұндық талдау
- құқық қолдану тәжірибесін статистикалық талдау

– құқықтық жағдайларды модельдеу

Тұжырымдар мен ұсыныстарды беру

Ғылыми зерттеудің соңғы кезеңі мыналарды қамтиды:

1. Тұжырымдар жасау:

– алынған нәтижелерді жалпылау

– гипотезаны растауды немесе теріске шығаруды бағалау

– нәтижелердің теориялық және тәжірибелік маңыздылығын анықтау

2. Ұсыныстар мен ұсыныстар әзірлеу:

– заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар

– құқық қолдану тәжірибесін жақсарту бойынша ұсыныстар

– әдістемелік ұсынымдар

3. Зерттеу нәтижелерін ресімдеу:

– ғылыми мақалалар, монографиялар, диссертациялар дайындау

– конференцияларға баяндамалар дайындау

– нәтижелерді практикалық қызметке енгізу

Қорытындылар:

– нақты және негізделген

– қойылған мақсаттар мен міндеттерге сай болу

– теориялық және / немесе практикалық маңызы бар

– жаңа білімді немесе мәселеге жаңа көзқарасты қамтиды

1.3 Ғылыми және объективтілік принциптері

Ғылыми зерттеу келесі принциптерге сәйкес келуі керек:

1. Детерминизм принципі – шындықтың барлық құбылыстары өзара байланысты және өзара тәуелді. Осы Қағидаға сәйкес зерттелетін барлық құбылыстар біртұтас жүйенің өзара байланысты элементтері ретінде қарастырылады.

2. Сәйкестік принципі – жаңа ғылыми теориялар шекті немесе ерекше жағдай ретінде ескі теорияларды қамтуы керек. Бұл қағида ғылыми білімнің сабақтастығын қамтамасыз етеді.

3. Толықтыру принципі (Нильс Бор) – кванттық механикалық құбылыстарды толық сипаттау үшін классикалық ұғымдардың бір-бірін жоққа шығаратын екі жиынтығын қолдану қажет. Кең мағынада – объектіні толық білу үшін оны әртүрлі, кейде қарама-қарсы көзқарастардан зерттеу қажет.

4. Верификация принципі – ғылыми білімнің ақиқатының өлшемі-оны эмпирикалық тексеру мүмкіндігі. Верификацияның мүмкін еместігі білімнің ғылыми екендігіне күмән келтіреді.

5. Фальсификация принципі (Карл Поппер) – ғылыми теория оны жоққа шығаруға мүмкіндік беруі керек. Егер теория кез-келген фактіні оның растауы ретінде түсіндіруге болатындай етіп тұжырымдалған болса, онда ол ғылыми емес.

6. Жүйелілік принцип – зерттеу объектісін өзара байланысты элементтерден тұратын жүйе ретінде қарастыруды талап етеді.

7. Тарихи принципі – зерттеу объектісін оның даму динамикасында, нақты тарихи жағдайлар тұрғысынан қарастыру.

Ғылыми зерттеулердегі объективтіліктің рөлі

Ғылыми зерттеудегі объективтілік нәтижелердің зерттеушінің жеке қалауынан, пікірлерінен және құндылықтарынан тәуелсіздігін білдіреді. Ғылыми тұжырымдар тек фактілерге және логикалық талдауға негізделуі керек.

Ғылыми зерттеудің объективтілік критерийлері:

1. Нәтижелердің қайта жаңғырту мүмкіндігі-басқа зерттеушілер бірдей әдісті ұстанған кезде ұқсас нәтижелерге қол жеткізуі керек.

2. Зерттеудің жан-жақтылығы-зерттелетін объектіге әсер ететін барлық маңызды факторларды есепке алу, оны әртүрлі аспектілерден қарау.

3. Сыни талдау – алынған нәтижелерді тексеру және қайта тексеру, өз тұжырымдарына сыни көзқарас.

4. Авторитеттерден тәуелсіз болу – тұжырымдар осы саладағы авторитеттердің пікіріне емес, фактілерге негізделуі керек.

5. Жариялылық – ғылыми қоғамдастықтың сынына зерттеу әдістемесі мен нәтижелерінің ашықтығы.

Құқықтық зерттеулерде объективтілік принципі олардың құндылық-нормативтік жүйелермен байланысына байланысты ерекше маңызға ие.

Зерттеуші ұмтылуы керек:

– заңнама мен құқық қолдану практикасын бейтарап талдау
– зерттелетін мәселелер бойынша әртүрлі көзқарастарды есепке алу.

– фактілер мен бағалау пайымдауларының аражігін ажырату

– эмпирикалық мәліметтермен қорытындылардың негізділігі

Ғылыми және объективтілік қағидаттарын сақтау құқықтық зерттеулер нәтижелерінің дұрыстығын және оларды заң шығару және құқық қолдану қызметінде практикалық қолдану мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ғылыми зерттеулердің негіздерін игеру – заң мамандығы магистрантының кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру үшін қажетті шарт. Ғылыми зерттеулердің мәні мен түрлерін түсіну, ғылыми әдістерді меңгеру, зерттеу процесін құру және ғылыми және объективтілік қағидаттарын сақтай білу сапалы зерттеулер жүргізуге және заң ғылымын дамытуға және құқықтық жүйені жетілдіру мақсатында үлес қосуға мүмкіндік береді.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.
2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.
3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.
4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.
5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;
6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;
7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.
8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.
11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.
12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.
13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD
14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.
15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.
16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.
17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.
18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Минво с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.

19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.
20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «ПрокростЪ», 2018. – 63 с.
21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.
22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.
23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6M051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.
26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с
27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.
28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары:

1. Детерминизм принципін анықтаңыз. Детерминизм принципі ғылыми зерттеуде қалай қолданылады?
2. Сәйкестік принципінің маңызын түсіндіріңіз. Аталған принцип ғылыми білімнің сабақтастығын қалай қамтамасыз етеді?
3. Верификация мен фальсификация принциптерін салыстырыңыз. Олар ғылыми теорияларды бағалауда қалай қолданылады?
4. Жүйелілік принципі зерттеу процесінде неге қажет? Құқықтық зерттеулерге қолданудың ерекшеліктерін атаңыз.
5. Тарихи принциптің маңыздылығын талқылаңыз. Заң институттарын тарихи контекстте зерттеу не үшін қажет?
6. Объективтілік дегеніміз не? Ғылыми зерттеудегі негізгі критерийлерін атаңыз.

7. Нәтижелердің репродуктивтілігі не үшін маңызды? Аталған критерий зерттеу сапасын қалай көрсетеді?

8. Зерттеудің жан-жақтылығын қамтамасыз ету үшін қандай шаралар қажет? Мысалдармен түсіндіріңіз.

9. Құқықтық зерттеулерде объективтілікті сақтау үшін қандай ережелерді сақтау керек?

10. Фактілер мен бағалау пайымдарын ажырату неге қажет? Осыны қалай іске асыруға болады?

11. Объективтіліктің жоқтығы құқықтық тәжірибеге қандай әсер етеді? Мысалдар арқылы түсіндіріңіз.

12. Ғылыми және объективтілік принциптерінің сақталуы құқықтық жүйені дамытуға қалай ықпал етеді?

13. Карл Поппердің фальсификация принципі құқықтық теорияларды бағалауда қалай қолданылады?

14. Қазіргі заманғы ғылыми зерттеулерде объективтілікке қандай қиындықтар туындауы мүмкін? Оларды шешу жолдарын талқылаңыз.

ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма. Терминдердің түсініктерін сәйкестендіріңіздер.

Ғылымның аналитикалық қызметі	Табиғаттағы, қоғамдағы, адамдағы және танымдағы өзгерістерді анықтау
Ғылымның модельдеу қызметі	Өткен уақытта, қазіргі кезде және болашақта болатын үдерістер мен құбылыстардың мінсіз сызбасын, моделін жасау
Ғылымның жүйе құру қызметі	Шынайы өмірдің шындық жағдайынан, адамдардың қарым-қатынасынан, саясат пен діннен хабардар болу, олардың оңтайлысын таңдау
Ғылымның оңтайландыру қызметі	Білім жүйесінің шашыраңқы мәліметтерінен, фактілерінен адамның санасы мен өзіндік сана- сезімін анықтайтын тұжырымдама мен теория түріндегі түсінік қалыптастыру
Ғылымның бағыттаушылық қызметі	Елдердің, қоғамдық жүйелердің, өндірістің жүйелерінің, ғылым мен мәдениеттің араларындағы байланыс пен өзара түсіністікті орнату
Ғылымның болжаушылық қызметі	Адам мен қоғамның алдынан шығатын мәселелерді шешудің оңтайлы шешімімен қамтамасыз ету
Ғылымның ақпараттық қызметі	Жаңалықтың ғылымға, қоғамдық өмірге, мәдениетке, денсаулық сақтауға, білімге енуі
Ғылымның инновациялық қызметі	Ақиқат шындықты түсіну, оны талдау, бағалау

2-тапсырма

Төменде көрсетілген мына ойларды талдаңыздар:

1. Сәнге сырға мен түйме қаншалықты бағынса, ақыл мен ғылым да соншалықты бағынады. (Д.И. Фонвизин)
2. Ғылымның қиялды артқа тастайтын уақыты да келеді. (Ж. Верн)
3. Ғылым қашанда шын болмай шығады. Ол ондаған жаңа сұрақтарды тудырмай мәселені шешпейді. (Д.Б. Шоу)
4. Ғылым – бір ұрпақтың ақымақтары өздеріне дейінгі ұрпақтың ғұламалары жеткен нүктеден әрі өте алатын кез-келген пән. (М. Глюкманн)
5. Ғылымның ілгерілеуіне тіпті беделді дегендердің өздерінің бөгет болуға күштері жетпейді. (Л. Кумор)

Осы айтылғандардың қайсымен келісесіздер, қайсымен келіспейсіздер?

Келісемін	Келіспеймін

3-тапсырма

1. Ғылыми ұстанымыңызға жақын нақылды анықтаңыз [1].
2. Ғылымды жарнамалаңыз [2].
3. Жас ғалымға жеті кеңес беріңіз [3, 1] [3,2] [3,3] [3,4] [3,5] [3,6] [3,7].

Дүниеге құныққаның жұтың, ғылымға құныққаның құтың.	
Ғылым іздеуде болдым деме, жаңа бастадым де, сонда шаршап-шалдығуды ұмытасың.	
Ғалым нүктеден көп-көп жаңалық ашқан адам, ақылдылықта өлшем жоқ, салыстыру ғана бар.	
Ғалым ойлаған ойынан қайтпайтын жандар, өз пікірі үшін отқа жанып, өмірін қиады.	
Ескіні меңгермей ғалым болам деме.	
Әр өнердің, әр ғылымның өз пайғамдарлары бар, солармен кездесуге асық, бағытың айқындалып, мақсатың жақындайды.	
Ғылымнан басқаның бәрі жалған.	
Ғылыммен шұғылданған адам өз жазғанын оқып, мұны «қандай керемет адам жазған» дейді.	
Ғылымның әр саласын бірінен-бірін бөліп қарауға болмайды, бәрі бір тамырдан таралған бұтақтар.	
Ғылымға берілу үшін — сену керек.	
Мен ғылымға шын беріліп, соңына түскен адамды көргенде: арқасына қапқа тас салып биік шыңға көтеріліп бара жатқан адамды сезгендей боламын.	
Ғылымның жолына түскен адамдар нағыз әулие, себебі оның ғылымнан басқа аңсары жоқ, бір беткей кететін адамдар.	
Әр ғалымның ашқан жаңалығында оның өзі білмейтін тағы да сырлары болады, оны келешек ұрпақ толықтырып, жаңа сипат беріп жаңартады.	
Ғылым соңына түскенде, әне ұстадым, міне ұстадым деген аңшыдай боласың.	
Білмегеннің бәрі «неге» деген сұрақтан басталады.	
Туа ақын болуы мүмкін, туа ғалым бола алмайсың.	

Ғылым жолына түскен адамды ғана уақыт күтеді.	
Сенімге, нанымға қонымсыздықты нанымды ету үшін, ғылым соңына түсеміз.	
Ғылымға бас имейтін пенде аз-ақ шығар, бірақ тәжірибеде, өмір тіршілігінде көптеген ғылымдар өмірді жоюға еңбек етіп жүр, өкінішті-ақ, тағдыр душар етеді ме деймін?	
Әлемнің құрылысы туралы теориялар көп-ақ, бірақ толық ғылыми шешімі жоқ теориялар. Жаңа ұрпақ «жаңа теория» ұсынатынына кәміл сенуге болады, оған ғылымның көптеген жаңа салалары дәлел бола алады.	
Ғасыр сайын «бір гений» тұмақ емес, «мың гений» туатын болады, себебі біз ғылым бәйтерегі терең тамырланып өскен дәуірде тұрамыз. Ғалым көбейсе, береке де, бірлік те көбейе береді.	
Шығармашылықтағы адам уақытпен есеп айырыспайды, ол уақытты ұмытқан адам.	
Ғылымдағы ашылған жаңалық — әлемдік бақыт.	
Ғылым — өмір қажеттілігі.	
Ғылым үздіксіз дамиды, ендеше оны меңгеру де үздіксіз болуы шарт.	
Ғылым жасайды да, жояды да, ол қоғамдағы алып күш.	
Сөзді тыңдай білген ғалым болады.	

2-тарау. ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ЖОСПАРЛАУ

Мақсаты: ғылыми зерттеу жұмыстарының негізгі түрлерін сипаттау.

Түйінді сөздер: іргелі ғылыми зерттеулер, қолданбалы ғылыми зерттеулер.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- ғылыми білім;
- ғылым классификациясы туралы;
- ғылыми зерттеу жіктелуі туралы;

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- ғылыми білім және ғылым классификациясы ұғымдарының анықтамаларын;

- ғылыми зерттеу жіктелуін;

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- қандай да бір ғылыми зерттеулерді олардың түрлерінің жіктелуіне сай өзара сәйкестендіруді.

Ғылыми жұмысты дұрыс жоспарлау – ғылыми жұмысты жазудың маңызды кезеңі болып табылады, себебі, жобаның жетістігі соған тікелей байланысты. Бұл кезең магистрлік диссертацияны дайындау кезінде ерекше маңызға ие болады, өйткені бұл тек оқу-зерттеу міндеті ғана емес, сонымен қатар кәсіби ғылыми қызметке алғашқы маңызды қадам. Осы тақырып аясында біз тақырыпты таңдаудан бастап ғылыми жоспар-кестені әзірлеуге дейінгі ғылыми зерттеулерді жоспарлаудың негізгі аспектілерін қарастырамыз.

2.1 Зерттеу тақырыбын таңдау және тұжырымдау

Магистрлік диссертация үшін өзекті тақырыпты таңдау критерийлері

Ғылыми зерттеу тақырыбын таңдау - бұл ғылыми жұмыстың алғашқы және мүмкін ең маңызды қадамы. Магистрлік диссертация тақырыбын таңдағанда келесі критерийлерді басшылыққа алу керек:

1. Тақырыптың өзектілігі - бұл қазіргі таңда белгілі бір ғылыми мәселенің, міндеттің немесе сұрақтардың шешімін табудағы оның теориялық және практикалық маңыздылығын сипаттайтын деңгейі.

Заң ғылымында тақырыптың өзектілігін төмендегідей анықтауға болады:

- белгілі бір саладағы қолданыстағы заңнаманың жетілмегендігі;
- сот практикасының әркелкі болуы;
- жаңа құқықтық құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіну қажеттілігі;

- құқықтық реформаларды теориялық негіздеу қажеттілігі.

2. Тақырыптың жаңалығы - аз зерттелген аймақты таңдауды немесе белгілі мәселені жаңа қырынан қарастыруды қамтиды. Жаңалық мынада болуы мүмкін:

- ғылыми айналымға жаңа ұғымдарды енгізу;

- дәстүрлі мәселелерді зерттеуге жаңа әдіснамалық тәсілдерді қолдану;

- белгілі мәселелердің жаңа шешімдерін ұсыну;

- жаңа заңдылықтар мен байланыстарды анықтау.

3. Перспективалылық - тақырыпты одан әрі зерттеуде дамыту және алынған нәтижелерді практикалық пайдалану мүмкіндігі.

4. Кафедраның ғылыми бейініне және басшының ғылыми қызығушылығына сәйкестігі. Бұл критерий сапалы ғылыми басшылықты қамтамасыз ету және зерттеуді кафедраның жалпы ғылыми-зерттеу бағдарламасына біріктіру үшін маңызды.

5. Ақпараттық көздердің қолжетімділігі – толыққанды зерттеу үшін ғылыми әдебиеттердің, нормативтік материалдардың, сот практикасының және басқа да көздердің жеткілікті болуы.

6. Практикалық маңыздылығы – зерттеу нәтижелерін заң практикасында, заң шығаруда, заң пәндерін оқытуда қолдану мүмкіндігі.

7. Зерттеушінің жеке мүдделеріне сәйкестік - таңдалған тақырып мәселеге тереңрек енуге ықпал ететін шынайы зерттеу қызығушылығын тудыруы керек.

М.Қ. Құрманәлиевтің материалдарына сәйкес зерттеу тақырыбын таңдау барысында үш негізгі кезеңнен өту керек:

Бірінші кезең - мәселені тұжырымдау. Зерттелетін бағыттың қарама-қайшылықтарын талдау негізінде негізгі мәселе тұжырымдалады және күтілетін нәтиже жалпы түрде анықталады.

Екінші кезең – проблеманың құрылымын дамыту. Тақырыптар, тақырыпшалар, сұрақтар бөлінеді. Бұл компоненттердің құрамы біртұтас негізді құрауы керек (немесе күрделі мәселені қамтуы керек).

Үшінші кезең - мәселенің өзектілігін анықтау, яғни оның осы кезеңдегі ғылым мен құқық үшін құндылығы. Бұл жағдайда шынайы проблемаларды жалған проблемалардан (жалған, ойлап табылған) ажырату керек, олар сыртқы түріне қарамастан, негізінен ғылымға қарсы сипатқа ие.

Ғылыми тапсырманы (міндетті) дұрыс қою

Тақырыпты таңдағаннан кейін зерттеудің ғылыми міндетін дұрыс тұжырымдау қажет. Ғылыми міндет-бұл зерттеу барысында қол жеткізуге болатын нақты мақсат. Ғылыми тапсырманы (міндетті) дұрыс қою мыналарды қамтиды:

1. Зерттеу объектісі мен тақырыбын нақты анықтау:

– Зерттеу объектісі - бұл проблемалық жағдайды тудыратын және зерттеу үшін таңдалған процесс немесе құбылыс (мысалы, авторлық құқықты қорғау институты);

– Зерттеу пәні - бұл жұмыста тікелей зерттелетін мәселенің белгілі бір аспектісі (мысалы, цифрлық ортадағы авторлық құқықты қорғау механизмі).

2. Зерттеу мақсатын тұжырымдау - алу жоспарланған нақты ғылыми нәтиже. Мақсат зерттеу аясында қол жетімді болуы керек және оның ауқымына сәйкес келуі керек.

3. Зерттеу міндеттерін анықтау - мақсатқа жетудің нақты қадамдары. Тапсырмалар әдетте санау түрінде тұжырымдалады: "зерттеу...", "орнату...", "анықтау...", "негіздеу...", "дамыту..." және т. б.

4. Зерттеу әдістемесін таңдау - ғылыми мәселені шешу үшін қолданылатын әдістер мен әдістердің жиынтығы. Құқықтық зерттеулерде жалпы ғылыми (талдау, синтез, индукция, шегерім) және арнайы-құқықтық әдістер (ресми-құқықтық, салыстырмалы-құқықтық, тарихи-құқықтық) қолданылады.

5. Гипотезаны тұжырымдау – зерттеу барысында тексеруді және дәлелдеуді қажет ететін болжам. Гипотеза нақты, тексерілетін және қолда бар біліммен негізделген болуы керек.

Тақырыптың дұрыс тұжырымдалуы зерттеу мәселесі мен объектісін көрсетуі керек, қысқаша және ғылыми мамандық паспортына сәйкес келуі керек. Мысалы, "зияткерлік меншікті қорғау мәселелері" деген түсініксіз тақырыптың орнына "цифрлық ортадағы зияткерлік меншікті қорғаудың құқықтық тетіктері: қазіргі жағдай және даму перспективалары" деген нақты тұжырымды қолданған дұрыс.

2.2 Ғылыми зерттеулерді жоспарлау және құрылымы

Зерттеу жоспарын құру алгоритмі

Тақырыпты анықтап, ғылыми тапсырма қойғаннан кейін зерттеудің егжей-тегжейлі жоспарын жасау керек. Жоспар құру алгоритмі келесі қадамдарды қамтиды:

1. Зерттеу тақырыбы бойынша қолда бар ақпаратты талдау:

- ғылыми әдебиеттерді зерттеу;
- нормативтік құқықтық базаны талдау;
- сот практикасына шолу;
- шетелдік тәжірибені зерттеу.

2. Зерттеу құрылымын анықтау - жұмыстың бөлімдері мен бөлімдерінің логикалық дәйекті жүйесі.

3. Әр бөлім немесе бөлім үшін зерттеу сұрақтарын тұжырымдау.

4. Жұмыстың әр кезеңі үшін зерттеу әдістерін таңдау:

- эмпирикалық әдістер (бақылау, сауалнама, құжаттарды талдау);
- теориялық әдістер (талдау және синтез, индукция және дедукция);
- арнайы-құқықтық әдістер.

5. Қажетті ресурстарды анықтау – ақпараттық, уақытша, материалдық-техникалық.

6. Жұмыстың әр кезеңін орындау мерзімдерін көрсете отырып, күнтізбелік жоспар құру.

7. Әр кезеңнің және жалпы зерттеудің күтілетін нәтижелерін анықтау.

8. Жоспарланған нәтижелердің ғылыми және практикалық маңыздылығын алдын-ала бағалау.

Зерттеу жоспары еркін болуы керек және жұмыс барысында түзетуге мүмкіндік беруі керек. Жоспар құру кезінде зерттеу саласындағы ғылыми жетекшімен және мамандармен кеңескен жөн.

Ғылыми жұмыстың құрылымы: кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды, қосымшалар

Ғылыми жұмыс, оның ішінде магистрлік диссертация, әдетте келесі құрылымға ие:

Кіріспе – жұмыстың маңызды элементтерінің бірі, оған мыналар кіреді:

- тақырыптың өзектілігін негіздеу;
- мәселенің ғылыми даму дәрежесін анықтау;
- зерттеу объектісі мен тақырыбын тұжырымдау;
- мақсат пен міндеттерді қою;
- зерттеудің теориялық және әдіснамалық негізін сипаттау;
- ғылыми жаңалықтың негіздемесі;
- қорғауға шығарылатын ережелерді тұжырымдау;
- жұмыстың теориялық және практикалық маңыздылығын сипаттау;
- зерттеу нәтижелерін апробациялау туралы мәліметтер (бар болса);
- жұмыс құрылымының сипаттамасы.

Негізгі бөлім әдетте 2-3 параграфтан тұрады, олар өз кезегінде абзацтарға бөлінеді. Негізгі бөліктің құрылымы зерттеу логикасына сәйкес келуі және қойылған міндеттердің дәйекті шешімін көрсетуі керек:

Бірінші тарауда әдетте мәселенің теориялық талдауы, сұрақтың тарихы, зерттелетін аймақтың қазіргі жағдайының сипаттамасы болады;

Екінші тарау, талапқа сәйкес, мәселенің практикалық аспектілерін талдауға, бар проблемалар мен қайшылықтарды анықтауға арналған;

Үшінші тарауда (егер көзделсе) заңнаманы және құқық қолдану практикасын жетілдіру жөніндегі ұсыныстар қамтылады.

Әр тарау қысқаша қорытындылармен аяқталуы керек.

Қорытынды мыналарды қамтиды:

- * зерттеу нәтижелерін жалпылау;
- * қойылған міндеттердің әрқайсысы бойынша қорытындылар;
- * зерттеу нәтижелерін пайдалану бойынша ұсыныстар;
- * тақырыпты одан әрі зерттеудің болашағы.

Пайдаланылған дереккөздердің тізіміне жұмысты дайындау кезінде пайдаланылған, белгіленген талаптарға сәйкес құрылымдалған барлық көздер кіреді.

Қолданбаларда (қажет болған жағдайда) мыналар болуы мүмкін:

- * статистикалық деректер;
- * нормативтік-құқықтық актілердің жобалары;
- * схемалар, кестелер, диаграммалар;
- * зерттеу нәтижелерін енгізу актілері;
- * негізгі мәтінді толықтыратын басқа материалдар.

Жұмыс құрылымын жоспарлау кезінде білім беру мекемесі мен ғылыми жетекшінің магистрлік диссертацияның көлемі мен дизайнына қойылатын талаптарын ескеру қажет.

2.3 Ғылыми жоспар-кестені дайындау

Зерттеу кезеңдерін жоспарлау

Ғылыми жоспар-кесте – бұл зерттеу кезеңдерінің реттілігі мен орындалу мерзімін анықтайтын құжат. Сауатты жоспарлау ресурстарды тиімді бөлуге және жұмыстың уақтылы аяқталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ғылыми зерттеулерді жүргізудің негізгі кезеңдеріне мыналар жатады:

1. Дайындық кезеңі (2-3 ай):

- тақырыпты таңдау және бекіту;
- библиографияны құрастыру;
- ғылыми әдебиеттерді зерттеу;
- гипотезаны тұжырымдау;
- зерттеу жоспарын құру.

2. Теориялық зерттеу кезеңі (3-4 ай):

- ғылыми әдебиеттерді егжей-тегжейлі талдау;
- нормативтік құқықтық базаны зерделеу;
- сот практикасын талдау;
- зерттеудің әдіснамалық негізін нақтылау;
- теориялық ережелерді тұжырымдау.

3. Эмпирикалық зерттеу кезеңі (қажет болған жағдайда) (2-3 ай):

- эмпирикалық деректерді жинау;
- сауалнамалар, сұхбаттар жүргізу;
- алынған деректерді талдау;
- нәтижелерді түсіндіру.

4. Нәтижелерді жалпылау және ресімдеу кезеңі (2-3 ай):

- материалды жүйелеу;
- тұжырымдарды тұжырымдау;
- ғылыми жарияланымдарды дайындау;
- диссертация мәтінін ресімдеу;
- реферат дайындау.

5. Материалды алдын-ала қорғау және пысықтау кезеңі (1-2 ай):

- кафедрада жұмысты алдын ала талқылау;
- пікірлер алу;
- талқылау нәтижелері бойынша материалды пысықтау;
- жұмыстың соңғы нұсқасын техникалық безендіру.

6. Диссертацияны қорғау (1 ай):

- баяндама және презентация дайындау;
- МАК отырысында диссертацияны қорғау.
- Жоспар-кестені құру кезінде мыналарды ескеру қажет:
- магистрлік диссертацияны дайындауға бөлінген жалпы мерзім;
- зерттеудің күрделілігі мен көлемі;
- қажетті көздер мен материалдардың болуы;
- басқа оқу және кәсіби міндеттерінің болуы;
- ықтимал тәуекелдер мен кедергілер.

Магистранттың жұмыс уақытын ұйымдастыру

Жұмыс уақытын тиімді ұйымдастыру – ғылыми зерттеулерді сәтті жүргізудің негізгі факторы. Магистранттың жұмыс уақытын ұйымдастыру бойынша ұсынымдар:

1. Жеке ерекшеліктерді ескеретін оңтайлы жұмыс режимін анықтау (хронотип, ең жоғары өнімділік кезеңдері).

2. Уақытты басқару әдістерін қолдану:

– помодоро әдісі (қысқа үзілістермен 25 минуттық циклдармен жұмыс);

– Эйзенхауэр матрицасы (маңыздылығы мен жеделдігі критерийлері бойынша тапсырмаларға басымдық беру);

– ABC әдісі (тапсырмаларды маңыздылық дәрежесі бойынша санаттау).

3. Қолайлы жұмыс ортасын құру:

* эргономикалық жұмыс орнын ұйымдастыру;

* алаңдаушылықты азайту;

* қажетті ресурстарға қол жеткізуді қамтамасыз ету.

4. Тұрақты есептер және ғылыми жетекшімен кеңесу:

* кеңес беру жоспарын құру;

* әр кеңеске нақты сұрақтар дайындау;

* алынған ұсыныстарды тіркеу.

5. Зерттеу күнделігін жүргізу:

* идеяларды, бақылауларды, проблемалық мәселелерді жазу;

* жұмыс барысын құжаттау;

* пайдаланылған дереккөздерге сілтемелерді бекіту.

6. Жүктеменің біркелкі таралуы:

– шамадан тыс жүктемеден аулақ болу;

– тұрақты үзілістер мен демалыстарды жоспарлау;

– өнімділікті қалпына келтіруге уақыт бөлу.

7. Аралық мақсаттар қою және өзін-өзі бақылау:

- үлкен міндеттерді кішігірім міндеттерге бөлу;
- жоспардың орындалуын үнемі талдау;
- жұмыс стратегиясын уақтылы түзету.

8. Заманауи технологияларды қолдану:

- жобаларды басқару бағдарламалары;
- кез-келген құрылғыдан материалдарға қол жеткізуге арналған

бұлтты сақтау;

– библиографиямен жұмыс істеуге арналған бағдарламалар (Mendeley, Zotero);

- бірлесіп жұмыс істеу мүмкіндігі бар мәтіндік редакторлар.

Ғылыми зерттеу тек интеллектуалды ғана емес, сонымен қатар эмоционалды жұмыс екенін есте ұстаған жөн. Сондықтан жұмыс уақытын тиімді ұйымдастыруға ғана емес, сонымен қатар жоғары мотивацияны, тақырыпқа қызығушылықты және жалпы психологиялық әл-ауқатты сақтауға назар аудару қажет.

Қорытынды.

Ғылыми зерттеулерді жоспарлау – жүйелі тәсіл мен нақты ұйымдастыруды қажет ететін күрделі және көп қырлы процесс. Жақсы жоспарланған зерттеу қолда бар ресурстарды тиімді пайдалануға ғана емес, сонымен қатар уақыттың жетіспеушілігімен, ақпараттың жетіспеушілігімен немесе әдістемелік қиындықтармен байланысты тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік береді.

Жоспарлау процесінде магистранттың ғылыми мүдделеріне де, заң ғылымының қазіргі даму тенденцияларына да сәйкес келетін өзекті тақырыпты таңдауға ерекше назар аудару керек. Ғылыми мәселенің нақты тұжырымы және зерттеу құрылымының егжей-тегжейлі дамуы әрі қарайғы жұмыс үшін сенімді негіз жасайды. Соңында, ғылыми жоспар-кесте және жұмыс уақытын ұтымды ұйымдастыру зерттеудің барлық кезеңдерінің уақтылы орындалуын және қойылған мақсаттарға сәтті қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.

2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.

3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.

4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.

5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік

стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;

6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;

7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.

8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.

11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.

12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.

13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD

14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.

15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.

16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.

17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.

18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.

19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.

20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2018. – 63 с.

21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.

22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.

23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6M051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.

26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с

27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.

28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары

1. Магистрлік диссертация тақырыбын таңдау кезінде қандай критерийлерді ескеру қажет?

2. Ғылыми мәселені тұжырымдаудың негізгі кезеңдері қандай?

3. Ғылыми зерттеу объектісі мен пәнінің айырмашылығы неде?

4. Ғылыми тапсырманы дұрыс қою қандай элементтерді қамтиды?

5. Ғылыми зерттеу жоспарын құру алгоритмін сипаттаңыз.

6. Магистрлік диссертацияның типтік құрылымы қандай?

7. Ғылыми жұмыстың кіріспесінде қандай элементтер болуы керек?

8. Ғылыми зерттеулерді жүргізудің негізгі кезеңдерін және оларды жүзеге асырудың болжамды мерзімдерін тізімдеңіз.

9. Магистрлік диссертациямен жұмысты ұйымдастыруда уақытты басқарудың қандай әдістерін қолдануға болады?

10. Магистранттың ғылыми-зерттеу жұмысының тиімділігін қандай заманауи технологиялар арттыра алады?

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма

Ұлы ойшылдардың ғылымның мәні туралы айтқан пікірлерін оқи отырып ғылым туралы мәтін құрастыр.

...адам баласы ұшқыр ой, көп ақыл, өткір сезім қайратының арқасында ғылым, білім, өнер тауып, өзгеден үстем дүние жүзінің қожасы болып отыр. <i>Жүсіпбек Аймауытов</i>
...ғылым мен мәдениет барлық дүниенің алтын алқасы болып отыр. <i>Мұхтар Әуезов</i>
...ғылымды үйренгенде ақиқат мақсатпен білмек үшін үйренбек керек. <i>Абай Құнанбаев</i>
Адамның адамшылығы — ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады. <i>Абай Құнанбаев</i>
Адамшылықты тез жүргізу үшін көп ой керек, ойлау үшін оқу керек. <i>Мұхтар Әуезов</i>
Ақыл-парасат күші адамның ойлауына, пайымдауына, ғылым мен өнерді ұғынуына және жақсы қылық пен жаман қылықты айыруына көмектесетін күш. <i>Әбу Насыр Әл-Фараби</i>
Артық ғылым кітапта, ерінбе оқып көруге. <i>Абай Құнанбайұлы</i>
Білім - бақтың жібермейтін қазығы, Білімсіз бақ - әлдекімнің азығы. <i>Мұхтар Әуезов</i>
Дүние де өзі, мал да өзі, Ғылымға көңіл бөлсеңіз. <i>Абай Құнанбаев</i>
Білімдінің - аты өсер, білімсіздің - аты өшер. <i>Жүсіп Баласағұн</i>
Ғылым - алланың бір сипаты. <i>Абай Құнанбаев</i>
Ғылым - білімнің ұйымдастырылған нысаны. <i>Г. Спенсер</i>
Ғылым - капитан, іс-тәжірибе - жауынгерлер. <i>Леонардо да Винчи</i>
Ғылым - күш; ол заттардың арақатынасын және олардың заңдылықтары мен өзара әрекеттестігін ашып көрсетеді. <i>А.И. Герцен</i>
Ғылым адам санасына болмысы бөлек, ерекше ұтқырлы ұғымдарды орнықтыру арқылы ғана терең ұялайды. <i>Әбу Насыр әл-Фараби</i>
Ғылым білімге қонады, ғылымсыз білім тым құрғақ. <i>Жүсіпбек Аймауытов</i>
Ғылым майданының қатардағы жауынгері тек үнемі оқу, іздену, талпыну, тану, өмір мектебінен өту арқылы ғана оның ірі қайраткері дәрежесіне дейін көтеріледі. <i>Қаныш Имантайұлы Сәтбаев</i>
Ғылым мен көркем әдебиетте ортақ қасиеттер көп: бақылау, салыстыру, зерттеу екеуіне де тән. <i>Максим Горький</i>
Ғылым таппай мақтанба, Орын таппай баптанба. <i>Абай Құнанбаев</i>
Ғылым тәжірибелік тұрғыдан ешбір пайда әкелмеген күннің өзінде оны пайдасыз деп айтуға болмайды, оның ақыл-ойды шыңдап, тәртіпке келтіріп отыруының өзі жеткілікті. <i>Ф. Бэкон</i>
Ғылым үйрен - көзің ашылады. <i>Міржақып Дулатов</i>
Ғылым үйренем деген адамның ақыл-ойы айқын, ерік-жігері, тілек-мақсаты ақиқат пен әділдік үшін талап жолында болуы шарт. Жай ләззат іздеу, кәсіпқұмарлыққа ұқсас әрекет онда болмасқа керек. <i>Әбу Насыр Әл-Фараби</i>
Ғылым үшін барлығы да маңызды. <i>Генрих Гейне</i>
Ғылым үшін тіл мен жазу - қаймағы алынбаған мәдени игілік. <i>Олжас Сүлейменов</i>
Ғылым фантазиямен қанаттанса жеңіске жетеді. <i>Майкл Фарадей</i>
Ғылым халыққа қажет. Ғылымын дамытпаған мемлекет міндетті түрде отарлауға ұшырайды. <i>Ф. Жوليو-Кюри</i>
Ғылымда демалыс жоқ. Ғылым үшін демалыс жұмыстың өзгеруі ғана. <i>Василий Робертович Вильямс</i>
Ғылымды танып – білуде ережеден мысал пайдалырақ. <i>Исаак Ньютон</i>

Ғылымды үйреніп, оны өмірге қолданбаған кісі – жерін айдап, дәнін сеппеген адамға ұқсас. <i>Сағди Ширази</i>
Ғылымды, ақылды сақтайтұғын мінез деген сауыт болады. <i>Абай Құнанбаев</i>
Ғылыммен айналыссам деген адамның ақыл-ойы – айқын, ерік-жігері – зор, тілек-мақсаты – ақиқат пен адалдыққа қызмет етуге талап жолында болуы шарт. Жай ләззат іздеу, кәсіпқұмарлыққа ұқсас әрекет онда болмасқа керек. <i>Әбу Насыр әл-Фараби</i>
Ғылымның қандай пайдасы - білместі жолға салмаса. <i>Асан қайғы</i>
Ғылымның отаны жоқ. <i>Луи Пастер</i>
Дін, өнер және ғылым - бір ағаштың бұтақтары. <i>Альберт Эйнштейн</i>
Жарғанат жарықты сүймейді, күншіл ғылымды сүймейді. <i>Сауф Сарай</i>
Көкірегі - сезімді, көңілі - ойлыға бәрі анық. <i>Абай Құнанбаев</i>
Қандай ғылым болса да, ол — адам санасына дербес, ерекше мәндерді ұғыну арқылы ұялайды. <i>Әбу Насыр Әл-Фараби</i>
Ғылымың болса дағы ұшан-теңіз, Пайда жоқ өз халқыңа қызмет етпей. <i>Міржақып Дулатов</i>
Махаббат – әуелі адамның адамдығы, ғылым деген нәрселермен байланысты. <i>Абай Құнанбаев</i>
Нақты ғылымдардың ұдайы жасарып-жаңғырып тұруының құпиясы - олардың қашанда ой жаңартуға әзір тұратындығында жатса керек. <i>Олжас Сүлейменов</i>

2 -тапсырма

Өз ғылыми зерттеуіңізді төмендегі жіктеу бойынша талдап көріңіз.

- 1) қоғамдық өндіріске байланысы жағынан;
- 2) қаржыландыру көздеріне байланысты;
- 3) мақсатына байланысты;
- 4) халық шаруашылығына қажеттілігіне байланысты;
- 5) зерттеу ұзақтығына байланысты.

3 -тапсырма

Ғылыми зерттеулердің әртүрлі түрлерінің мысалдарын келтіріңіз. Өз жауабыңызды дәлелдей отырып, ғылыми зерттеудің қандай да бір түрінің маңызды белгілеріне сүйеніңіз.

4 - тапсырма

Құқықтану саласындағы зерттеулердің келешегі бар бағыттарын анықтау үшін:

- ЖОО, қала кітапханаларындағы соңғы жылғы диссертацияларды, ғылыми журналдарды зерделеніз;
- Интернетте осы мәселені көрсететін ақпаратты табыңыз. Зерттеу нәтижелерін талқылаңыз.

5-тапсырма

Сіздің пікіріңізше тест тапсырмаларының әрбір сұрағына ұсынылған жауаптың нұсқаларынан дұрыс жауап:

1. «Ғылыми зерттеу» ұғымы дегеніміз не?
  - А) міндеттерді шешудің сатылары

- В) мақсатты таным, оның нәтижелері ретінде ұғымдар, заңдар, теориялар жүйесі болады
- С) белгіленген зерттеу сызбасы
- Д) жалпылау және қорытындылау
- Е) үздік идеялар
2. Сипаты мен мазмұны бойынша ғылыми зерттеулердің қандай түрлерін білесіз?
- А) қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді
- В) жеке, кешенді
- С) сипаттамалы, эксплиативті, эсплоративті
- Д) негізгі, қолданбалы, әзірлемелер
- Е) маңызды, болмашы
3. Ұзақтығы бойынша ғылыми зерттеулердің қандай түрлерін білесіз?
- А) қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді
- В) жеке, кешенді
- С) сипаттамалы, эксплиативті, эсплоративті
- Д) негізгі, қолданбалы, әзірлемелер
- Е) маңызды, болмашы
4. Мақсаты мен міндеттеріне байланысты ғылыми зерттеулердің қандай түрлерін ажыратады?
- А) қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді
- В) жеке, кешенді
- С) сипаттамалы, эксплиативті, эсплоративті
- Д) негізгі, қолданбалы, әзірлемелер
- Е) маңызды, болмашы
5. Танымдық тұрғыдан Сізге қандай ғылыми зерттеулер түрлері белгілі?
- А) қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді
- В) жеке, кешенді
- С) сипаттамалы, эксплиативті, эсплоративті
- Д) негізгі, қолданбалы, әзірлемелер
- Е) маңызды, болмашы
6. Аталған шарттардың қайсысы ғылыми зерттеулердің тиімділігін қамтамасыз етпейді?
- А) ең өзекті проблематиканы іріктеу
- В) жаңа ғылыми фактілерді, заңдылықтарды ашуға зерттеу әдістемесі мен ұйымдастырудың бағыттылығы
- С) жүргізілетін зерттеуге барабар кешенді әдістемесін қолдану
- Д) зерттеушінің жасы
- Е) жүйелі-құрылымдық тәсілді дәйекті қолдану

3-тарау. ҚҰҚЫҚТАНУДАҒЫ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Мақсаты: құқық саласындағы негізгі ғылыми зерттеу әдістерін, олардың ерекшеліктері мен қолдану аясын түсіндіру.

Түйінді сөздер: ғылыми әдіс, эмпирикалық, теориялық, салыстырмалы, статистикалық, формальды, пәнаралық әдістер.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- Құқықтық зерттеудің мәні мен әдістерінің түрлері.
- Эмпирикалық, теориялық, формальды, салыстырмалы, пәнаралық тәсілдердің мазмұны.
- Әдістердің қолдану саласы мен артықшылықтары;

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- Негізгі ғылыми зерттеу әдістері;
- Әр әдістің ерекшелігі мен тиімділігі;
- Әдістердің құқықтық зерттеудегі маңызы.

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- Зерттеу мақсатына сай әдіс таңдау.
- Сауалнама, сұхбат, кейс-әдіс, заңнаманы талдау жүргізу.
- Салыстырмалы және контент-талдау жасау.
- Құқықтық эксперимент ұйымдастыру.

Құқықтану саласында заңдарды білу, оларды зерттеу және дұрыс қолдану маңызды. Бұл процесте құқықтанудағы ғылыми зерттеудің негізгі әдістері шешуші рөл атқарады. Олар құқықтық нормаларды түсінумен қатар, практикалық маңыздылығын анықтауға, әртүрлі құқықтық институттардың өзара әрекеттесуін түсінуге және құқықтанудың қоғамға әсерін бағалауға мүмкіндік береді.

3.1 Эмпирикалық және теориялық әдістері

Құқықтанудағы эмпирикалық зерттеулер құқықтық құбылыстар мен процестерді түсінуде шешуші рөл атқарады. Бұл әдістер деректерді жинауға, талдауға және заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік береді, бұл құқық саласындағы дәлірек теориялар мен тәжірибелерді қалыптастыруға ықпал етеді.

Эмпирикалық зерттеу бастапқы ақпаратты жинауды және оны талдауды қамтиды. Мұны әлеуметтанулық талдау, сот эксперименттері, сауалнамалар және сұхбаттар сияқты әртүрлі тәсілдер арқылы жүзеге асыруға болады. Заң ғылымында жиі қолданылатын негізгі әдістерді қарастырайық.

Эмпирикалық зерттеудің негізгі әдістері

Кесте №1.

Әдіс атауы	Сипаттамасы	Түрлері мен ерекшеліктері
Сауалнамалар мен сұхбаттар	Респонденттердің әртүрлі топтарынан пікірлер мен деректер жинаудың кең таралған әдісі. Сауалнамалар сандық (жабық сұрақтар) және сапалық (ашық сұрақтар) болуы мүмкін.	Жазбаша және ауызша; ашық және жабық сұрақтар; құрылымды, жартылай құрылымды, бейресми сұхбаттар.
Сұхбат	Респонденттерден құқықтық мәселелер бойынша толық ақпарат алуға мүмкіндік беретін тереңдетілген әдіс.	Құрылымды, жартылай құрылымды, бейресми сұхбаттар
Бақылау	Құқықтық нормалардың нақты өмірде қалай қолданылатынын және қабылданатынын зерттеуші тікелей немесе жанама бақылайды.	Тікелей және жанама бақылау
Құжаттарды талдау	Занды құжаттарды, сот шешімдерін, нормативтер мен актілерді зерттеу арқылы құқықтық тенденциялар мен тәжірибелер туралы мәлімет алуға мүмкіндік береді.	Құжаттарды, мәтіндерді, шешімдерді талдау
Эксперимент	Құқықтық нормалардағы өзгерістердің қатысушылар мінез-құлқына әсерін бақыланатын жағдайда зерттеу. Себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді.	Бақыланатын жағдайлар, себеп-салдарлық байланыстарды орнату

Аталған әдістердің әрқайсысының артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Тиісті әдісті таңдау зерттеудің мақсатына, ресурстардың болуына және зерттелетін мәселенің ерекшелігіне байланысты. Эмпирикалық зерттеулер құқықты одан әрі теориялық тұрғыдан түсіну және практикалық қолдану үшін негізгі базаны қамтамасыз етеді.

Құқықтануда эмпирикалық әдістерді қолдануды жетілдіру құқықтық процестердің жақсаруына және олардың тиімділігінің артуына әкелуі мүмкін. Әр түрлі әдістердің жиынтығын қолдану құқықтық құбылыстар туралы неғұрлым толық және объективті түсінік алуға мүмкіндік береді.

Заңнаманы талдау ғылыми зерттеу әдісі ретінде

Заңнаманы талдау заң мәтіндерін талдау ғана емес, құқықтық нормалардың мазмұны мен контекстіне терең ену. Мұндай талдауды теориялық деңгейде де, адвокаттардың, судьялардың және құқық қорғаушылардың жұмысында қолдануға болады.

Заңнаманы талдау кезеңдері

Кесте №2.

Кезең атауы	Мазмұны
Ақпарат жинау	Қажетті ережелерді, құқықтық құжаттарды және сот шешімдерін іздеуден бастау. Дереккөздердің өзектілігіне назар аудару.
Мәтінді зерттеу	Талданатын заңды немесе оның мақаласын оқу. Негізгі терминдер мен тұжырымдарға назар аудару.
Контекстік талдау	Заңның қандай контексте қабылданғанын, мақсаттарын және басқа ережелермен байланысын зерттеу.
Олқылықтар мен қарама-қайшылықтарды анықтау	Заңның саланы қаншалықты нақты реттейтінін, түсініксіздік пен сәйкессіздіктердің бар-жоғын бағалау.
Практикалық қолдану	Заңның іс жүзінде қалай қолданылатынын, сот актілері мен заңға түсініктемелерді талдау.

Бұл кезеңдер тек ғылыми зерттеулерде ғана емес, сонымен қатар практикалық құқықтық қызметте де көмектеседі. Заңнаманы талдау құқықтық реттеу тетіктерін неғұрлым нақты түсінуге және оны жетілдіру жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.

Заңнаманы талдау заңгерлер мен құқық қорғаушыларға заң шығаруға белсенді қатысуға, сараптамалық бағалауларды орындауға, жаңа заң жобаларын әзірлеуге және қолданыстағы нормаларға түзетулер енгізуге көмектеседі. Осы әдіс арқылы:

- ✓ құқық қолдану практикасын жақсарту;
- ✓ құқықтық қақтығыстардың алдын алу;
- ✓ азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз ету;
- ✓ құқықтық сананың дамуына ықпал ету.

Заңнаманы тиімді талдау – сапалы құқықтық талдаудың және құқық нормаларын табысты іс жүзінде қолданудың кілті. Оны шебер пайдалану адвокаттарға қауіпсіз және құқықтық орта құру үшін қажетті құралдарды береді.

Заң ғылымындағы кейс-әдіс: практикалық қолдану

Кейс-әдісі заңгерлерді оқыту мен заңды қолданудың негізгі құралдарының біріне айналды. Аталған әдіс теорияны оқып қана қоймай, нақты құқықтық жағдайларды талдауға мүмкіндік береді, бұл оқу процесін

практикалық және тиімді етеді. Кейс-әдіс нақты жағдайларды зерттеуге баса назар аударады, бұл заңның нормалары мен принциптерін тереңірек түсінуге ықпал етеді.

Кейс-әдістің негізгі идеясы заң тәжірибесінен практикалық мысалдарды талдау болып табылады. Бұл заңгерлер мен практиктерге талдау, сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға және негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл істің нәтижесіне айтарлықтай әсер етуі мүмкін бөлшектерге назар аударуға көмектеседі.

? Кейс-әдісін заң ғылымдарында қалай қолдануға болады

Кесте №3.

Қадам	Мазмұны
Кейсті таңдау	Құқықтың белгілі бір аспектілерін көрсететін нақты жағдайды таңдау. Бұл кеңінен танымал немесе маңызды, бірақ аз белгілі іс болуы мүмкін.
Фактілерді талдау	Істің құқықтық талдау үшін маңызды негізгі фактілерін тұжырымдау, құқық нормасын қолдануға әсер ететін негізгі ойларды анықтау.
Құқықтық талдау	Қолданылатын заңдар мен прецеденттерді зерттеу, жалпы қабылдануы мүмкін құқықтық позицияны анықтау.

Кейс-әдісі тек академиялық ортамен шектелмейді. Тәжірибелі заңгерлер оны келесі салаларда қолдана алады:

✓ Сот отырыстарына дайындық: ұқсас істерді талдау клиенттің мүдделерін қорғауға жақсы дайындалуға көмектеседі.

✓ Қызметкерлерді оқыту: кейстерге негізделген тренингтер өткізу заңгерлердің дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

✓ Ішкі зерттеулер: компаниядағы қателер мен сәтті шешімдерді талдау үшін жағдайларды пайдалану жұмыс процестерін оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, кейс-әдіс құқықтық жүйелерді тереңірек түсініп, практикалық дағдыларын жетілдіргісі келетін заңгерлер мен білім алушылар үшін қажетті құрал болып табылады. Бұл тәсілді қолдану құқықтық дайындық деңгейін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар заң практикасында болжамды және негізделген шешімдерге ықпал етеді.

3.2 Салыстырмалы құқықтық талдау құқықтық зерттеулердегі құрал ретінде

Салыстырмалы құқықтық талдау заңгерлерге әртүрлі құқықтық жүйелердің нормалары мен тәжірибелерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Зерттеудің бұл әдісі академиялық және практикалық мақсаттар үшін пайдалы болуы мүмкін әртүрлі елдердің құқықтық институттарындағы айырмашылықтарды да, ұқсастықтарды да анықтауға көмектеседі.

Салыстырмалы құқықтық талдауды дұрыс жүргізу нақты жүйені және зерттеу мақсаттарын түсінуді талап етеді. Заңгерлерге осы әдісті тиімді пайдалануға көмектесетін негізгі қадамдар мен әдістерді қарастырамыз.

Кесте №4.

Қадам	Мазмұны
1. Талдау мақсаттарын анықтау	- Қандай мәселені шешкіңіз келеді? - Қандай құқықтық жүйелерді салыстырасыз? - Талдау нәтижесінде қандай ақпарат алғыңыз келеді?
2. Салыстыру нысандарын таңдау	- Жүйелерде ұқсас тарихи және мәдени контексттер бар. - Қажетті заңнамалық актілер мен сот шешімдеріне қол жеткізе аласыз. - Салыстырудың практикалық мәні бар.
3. Деректерді жинау	- Ресми дереккөздерді пайдалана отырып, заңнаманы зерделеу. - Мамандардың ғылыми мақалалары мен түсініктемелерін талдау. - Сот практикасы мен нақты істерді зерттеу.
4. Талдау жүргізу	- Заңнамалық тәсілдердегі айырмашылықтар. - Нормаларды қолданудағы ұқсастықтар. - Әр түрлі жүйелердегі құқықтық шешімдердің тиімділігі.
5. Қорытынды және ұсыныстар	- Құқықтық жүйелер туралы не білдіңіз? - Алынған деректерді іс жүзінде қалай пайдалануға болады? - Құқықтық нормаларды жетілдіру үшін қандай ұсыныстар беруге болады?

Салыстырмалы құқықтық талдау – бұл құқықтық процестерді түсінуді едәуір байыта алатын қуатты құрал. Мұндай зерттеулерді мүмкіндігінше тиімді жүргізу үшін жоғарыдағы нұсқауларды пайдаланған жөн.

Құқықтанудағы теориялық зерттеу әдістері

Құқықтану ғылыми пән ретінде зерттеудің нақты әдістерін қолдануды талап етеді. Теориялық әдістер құқықтық жүйені қалыптастыруда және қолданыстағы нормаларды талдауда шешуші рөл атқарады. Олар заңдарды түсініп қана қоймай, олардың кемшіліктерін анықтауға, өзгерістер мен жаңа тәсілдерді ұсынуға көмектеседі.

Теориялық әдістерді талдай отырып, заңгерлер мен зерттеушілерге олардың жұмысына көмектесетін бірнеше негізгі әдістерді бөліп көрсету қажет. Бұл әдістер құбылыстардың құқықтық табиғатын тереңірек түсінуге және практикалық мәселелерді оңтайлы шешуге мүмкіндік береді.

Теориялық зерттеудің негізгі әдістері

Кесте №5.

Қадам/Сала	Мазмұны
Талдау және синтез	Құқықтық нормалар мен жүйелерді зерттеу үшін қолданылады. Талдау құқықтық құрылымды компоненттерге бөлуге мүмкіндік береді, ал синтез оларды біртұтас көрініс алу үшін біріктіреді.
Салыстырмалы әдіс	Әр түрлі құқықтық жүйелердің нормалары мен институттарын салыстыру олардың ерекше белгілері мен жалпы тенденцияларын анықтауға көмектеседі. Бұл олардың қолданылуын жақсы түсінуге және жергілікті жағдайларға бейімделуге ықпал етеді.
Дәстүрлі және логикалық тәсіл	Дәстүрлі тәсіл нормалардың тарихи контекстін талдауға негізделген, ал логикалық әдіс себеп-салдарлық байланыстарды орната отырып, құқықтық идеяларды құрылымдауға және ретке келтіруге мүмкіндік береді.

Бұл әдістердің әрқайсысының өзіндік артықшылықтары бар және оларды нақты жағдайға және зерттеу міндетіне байланысты қолдануға болады. Теориялық әдістерді қолдану адвокаттың практикалық жұмысы үшін қосымша негіз жасайды және қабылданған шешімдердің сапасын жақсартады.

Құқықтық зерттеулерде статистикалық әдістерді қолдану

Бұл әдістер зерттеушілерге сот актілері, нормалар мен тәжірибелер қоғамға қалай әсер ететінін жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Олар талдауға объективті көзқарасты қамтамасыз етеді және бағалауда субъективтілікті болдырмауға көмектеседі.

Құқықта статистикалық әдістерді қолдану

Статистикалық әдістерді құқықтық зерттеулердің әртүрлі кезеңдерінде қолдануға болады. Олар әсіресе пайдалы болуы мүмкін бірнеше негізгі бағыттар:

✓ Сот практикасын талдау: Статистика белгілі бір құқықтық нормалардың сот практикасында қаншалықты жиі қолданылатынын анықтауға, сондай-ақ ұқсас фактілерге негізделген шешімдерді анықтауға көмектеседі.

✓ Құқықтық нормалардың тиімділігін бағалау: жаңа нормалар енгізілгенге дейінгі және кейінгі деректерді салыстыру олардың құқық қолдану мен қоғамның жалпы жағдайына әсерін бағалауға мүмкіндік береді.

✓ Істердің нәтижелерін болжау: регрессия әдістерін қолдана отырып, қолданыстағы мәліметтер негізінде істердің ықтимал нәтижелерін болжауға көмектесетін модельдер құруға болады.

✓ Қылмысты зерттеу: қылмыс статистикасын талдау оның өсуіне немесе төмендеуіне ықпал ететін тенденциялар мен факторларды анықтай алады, бұл тиімді саясатты әзірлеу үшін маңызды.

Практикалық ұсыныстар

Құқықтық зерттеулерде статистикалық әдістерді сәтті қолдану үшін мына нұсқауларды орындау қажет:

Кесте №6.

Қадам	Мазмұны
Зерттеудің мақсатын анықтау	Нақты нені талдағыңыз келетінін және қандай нәтиже алғыңыз келетінін нақты көрсету
Деректерді жинау	Сенімді ақпарат көздерін пайдалану. Деректердің өзекті және өкілді болуын қадағалау
Сәйкес әдістерді таңдау	Әртүрлі статистикалық әдістерді қарап шығу және зерттеуге ең қолайлы әдістерді таңдау
Нәтижелерді талдау	Алынған мәліметтерге егжей-тегжейлі талдау жасау және оларды заң актілерімен және сот практикасымен салыстыру

Статистикалық әдістер құқықтық зерттеулерде жаңа мүмкіндіктер береді. Оларды құқықтық процестерді түсінуді және құқықтық шешімдерді негіздеуді жақсартуға көмектесетін нақты және сенімді деректерді алу үшін пайдаланған тиімді. Бұл тәсіл зерттеулердің сапасын арттырып қана қоймайды, сонымен қатар оларды тәжірибе үшін өзекті етеді.

Сұхбаттар мен сауалнамалар заң ғылымында деректерді жинау құралы ретінде

Бұл әдістердің өзіндік ерекшеліктері бар, оларды зерттеу кезінде ескеру қажет. Нәтижелердің өзектілігі мен дәлдігі сұхбаттар мен сауалнамаларды дайындау мен орындаудың дұрыстығына, сондай-ақ алынған ақпаратты сауатты талдауға байланысты.

Сұхбат пен сауалнаманың артықшылықтары

Кесте №7.

Артықшылықтар	Сұхбат (Интервью)	Сауалнама (Анкетирование)
Тақырыпты терең түсіну	Зерттеушіге нақтылау сұрақтарын қою және тақырыптың әртүрлі аспектілерін талқылау арқылы терең түсінік алу мүмкіндігі	Стандартталған сұрақтар арқылы негізгі мәліметтерді анықтау
Пікірлер мен тәжірибелер алу	Сарапшылардың терең ойлары мен уәждерін анықтай алу, бейвербалды сигналдарды бақылау	Көптеген қатысушылардың пікірлерін жинау, тенденцияларды анықтау мүмкіндігі

Артықшылықтар	Сұхбат (Интервью)	Сауалнама (Анкетирование)
Икемділік	Респонденттің жауаптарына қарай сұрақтарды бейімдеу, бағыттау, «жанды» диалог құру, әңгімені дамыту	Масштабтау мүмкіндігі, әртүрлі топтарға тез бейімдеу, кең ауқымды зерттеу жүргізу
Деректерді жинау әдісі	Тікелей байланыс арқылы эмоционалды және терең жауаптар алу, кеңейтілген ақпарат жинау	Сандық деректерді жинау, статистикалық талдау үшін құрылымдалған ақпарат алу
Тиімділік	Түсініксіздіктерді жоюға және ақпаратты нақтылауға мүмкіндік	Уақыт пен қаражатты үнемдеу, көп адамнан бір мезгілде мәлімет жинау мүмкіндігі

Дайындық кезеңдері	Іске асыру тәсілдері
Зерттеудің мақсатын анықтау	Не білгіңіз келетінін, қандай мәселелерді шешуге тырысатыныңызды, зерттеудің нәтижесін қалай қолданатыныңызды нақты айқындау
Сұрақтар құрастыру	Сұрақтар анық, түсінікті және респонденттерге қолжетімді болуы тиіс, күрделі терминдерден аулақ болу керек
Респонденттерді таңдау	Тиісті тәжірибесі бар және зерттеу мақсатына сәйкес пікірлер білдіре алатын мақсатты аудиторияны анықтау
Уақыт пен орын жоспарлау	Сұхбат үшін жайлы орын таңдау, техникалық жабдықтарды дайындау, сауалнама үшін платформа немесе тарату әдісін таңдау
Сұхбат немесе сауалнаманы тестілеу	Жауаптар нақты және түсінікті болуын қамтамасыз ету үшін алдын-ала тексеру жүргізу және қажет болса түзетулер енгізу

Сұхбат және сауалнама жүргізу

Сұхбат жүргізу кезінде респондент өзін еркін сезінуі және өз ойларымен ашық бөлісуі үшін жайлы атмосфера құру маңызды. Сауалнамаларды аудиторияның қалауына байланысты онлайн, ауызша немесе жазбаша түрде әртүрлі нысандарда жүргізуге болады.

Алынған деректерді талдау

Деректерді жинағаннан кейін оларды талдау қажет. Бұл сапалық және сандық тәсілді қамтуы мүмкін. Сапалық талдау жауаптардағы тақырыптар мен заңдылықтарды анықтауды қамтиды, ал сандық талдау

статистикалық көрсеткіштер мен тенденцияларды анықтауға мүмкіндік береді.

Жиналған деректер тек ғылыми зерттеулерде ғана емес, тәжірибеде де көмектеседі. Дұрыс жүргізілген сұхбаттар мен сауалнамалар құқық қолдануда айқындық әкеліп, заңнаманы дамыту үшін жаңа перспективалар бере алады.

? Құқықтық эксперименттер: оларды қалай және не үшін жүргізу керек

Құқықтық эксперименттер жаңа нәрсе емес екенін ескеру маңызды. Олар әртүрлі юрисдикцияларда салық реформаларынан бастап қылмыстық заңның өзгеруіне дейінгі инновацияларды сынау үшін пайдаланылды. Бірақ мұндай эксперименттерді қалай дұрыс жүргізу керек? Табысты құқықтық экспериментті ұйымдастырудың негізгі қадамдарын қарастырыңыз.

Құқықтық эксперимент жүргізу қадамдары

Кесте №8.

Қадам	Мазмұны
Эксперименттің мақсатын анықтау	Қандай мәселені шешкіңіз келетінін немесе заңнаманың қай аспектісін зерттегіңіз келетінін нақты анықтаңыз. Бұл қауіпсіздікті арттыру, қылмысты азайту немесе заң қызметтерінің қолжетімділігін жақсарту болуы мүмкін.
Әдістерді таңдау	Деректерді жинаудың қандай әдістерін қолданатындығыңызды шешіңіз. Бұл сауалнамалар, сұхбаттар, бақылаулар немесе деректерді талдау болуы мүмкін.
Эксперимент үшін топтың анықтамасы	Эксперимент жүргізетін мақсатты топты табыңыз. Бұл белгілі бір аймақтар, салалар немесе әлеуметтік топтар болуы мүмкін. Тестілеудің қандай шарттары ең маңызды болатынын түсіну маңызды.
Эксперименттік дизайнды әзірлеу	Эксперимент жүргізілетін негіздерді белгілеңіз. Бақылау және эксперименттік топтарды, сондай-ақ эксперименттің көлемі мен ұзақтығын анықтаңыз.
Деректерді жинау	Алдын ала анықталған әдістерге сәйкес деректерді жинауды бастаңыз. Процестің ашықтығын қамтамасыз ету және сенімді ақпарат жинау құралдарын пайдалану маңызды.
Ұсыныстарды тұжырымдау	Талдау негізінде зерттелген нормаларды одан әрі қолдану туралы ұсыныстар жасаңыз. Бұл заңнаманы өзгерту немесе жаңа тәжірибелерді енгізу бойынша ұсыныстарды қамтуы мүмкін.

Құқықтық эксперименттер нақты деректер мен нақты жағдайларға сүйене отырып, заңнамадағы өзгерістерді негіздеуге көмектеседі. Бұл қабылданған шешімдердің негізділігінің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді, бұл өз кезегінде құқықтық реттеуді жақсартуға және заң жүйесіне деген сенімді арттыруға ықпал етеді.

Сайып келгенде, құқықтық эксперимент әдістерін дұрыс қолдану құқық қолдану практикасын жетілдіруге және азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға әкелуі мүмкін.

Құқықтанудағы сот практикасының контент-талдауы

Сот практикасының контент-талдауы құқық қорғау жүйесін терең түсінуге ұмтылатын заңгерлер мен зерттеушілер үшін маңызды құралға айналады. Бұл соттардың алдында тұрған негізгі тенденцияларды, заңдылықтарды және проблемаларды анықтауға мүмкіндік береді. Мұндай талдау тек ғылыми зерттеулерде ғана емес, практикада да көмектесе алады, заңгерлерге істермен жұмыс істеудің дәл стратегияларын ұсынады.

Сот практикасын контент-талдаудың негізгі кезеңдері

Сапалы контент-талдау үшін белгілі бір қадамдарды орындау маңызды. Міне олардың негізгілері:

Кесте №9.

Кезең атауы	Кезеңнің сипаттамасы	Практикалық ұсыныстар
Талдау мақсатын анықтау	Нақты не білгіңіз келетінін нақты анықтау. Заңның белгілі бір нормасын қолдану тәжірибесін бағалау немесе істердің белгілі бір санаты бойынша сот шешімдеріндегі тенденцияларды анықтау.	<ul style="list-style-type: none"> - Зерттеу сұрақтарын нақты қалыптастырыңыз - Талдаудың уақыт шеңберін анықтаңыз - Алынған нәтижелерді қалай қолданатыныңызды түсініңіз
Деректерді жинау	Талдау объектісі ретінде қызмет ететін сот актілерін жинау. Бұл сот шешімдері, шешімдердің дәлелді бөліктері, апелляциялық және кассациялық шағымдар болуы мүмкін.	<ul style="list-style-type: none"> - Сенімді ақпарат көздерін пайдаланыңыз - Деректердің өзектілігіне назар аударыңыз - Жеткілікті көлемде материал жинаңыз
Деректерді кодтау	Ақпаратты жүйелі түрде санаттар мен ішкі санаттарға бөлу. Мысалы, топтарды істер, юрисдикциялар, шешімдер түрлері бойынша бөлу.	<ul style="list-style-type: none"> - Логикалық категорияларды құрыңыз - Материалды жүйелі түрде талдаңыз - Бастапқы категориялар тізімін жасаңыз, кейін оны нақтылауға болады

Кезең атауы	Кезеңнің сипаттамасы	Практикалық ұсыныстар
Ақпаратты талдау	Үлгілер мен тенденцияларды анықтау үшін статистикалық әдістерді немесе сапалы талдауды қолдану. Тәжірибенің қалай өзгеретінін түсіну үшін әртүрлі деректер топтарын салыстыру.	<ul style="list-style-type: none"> - Деректерді бірнеше рет қарап шығыңыз - Құқықтық актілер мен сот практикасымен салыстырыңыз - Табылған заңдылықтарды құжаттаңыз
Қорытынды және ұсыныстар	Талдау нәтижелері бойынша қорытындылар жасау және ұсыныстар тұжырымдау.	<ul style="list-style-type: none"> - Нақты тенденцияларды атап өтіңіз - Заңнаманы жетілдіру бойынша ұсыныстар жасаңыз - Болашақ зерттеулер үшін бағыттарды анықтаңыз

Тиімді контент-талдау уақыт пен мұқият дайындықты қажет етеді, бірақ оның нәтижелері заң жұмысының сапасына айтарлықтай әсер етуі мүмкін. Бұл іс жүргізу процесін оңтайландыруға ғана емес, сонымен бірге жалпы құқықтық жүйені тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Құқықтанудағы формальды және формальды емес әдістер

Заң ғылымында зерттеудің формальды және формальды емес әдістері құқықтық нормаларды түсінуде және оларды қолдануда шешуші рөл атқарады. Формальды әдістер белгіленген стандарттарға сәйкес келетін қатаң және нақты анықталған тәсілдерді қамтиды, ал формальды емес әдістер құқықтық құбылыстарды зерттеуде икемділік пен жаңалықты ұсынады. Бұл әдістердің әрқайсысының артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Формальды әдістер көбінесе заңдарды, ережелерді және сот практикасын талдаумен байланысты. Олар сенімділік пен объективтілікті қамтамасыз етеді, бірақ шығармашылық ойлау тұрғысынан шектеулі болуы мүмкін. Формальды емес әдістер, керісінше, сарапшылардың пікірлерін, әлеуметтік зерттеулер мен сауалнамаларды қосуға мүмкіндік беретін зерттеу аясын кеңейтуге мүмкіндік береді.

Құқықтанудағы формальды әдістер

Құқықтану саласында формальды әдістер құқықтық құбылыстарды зерттеудің жүйелі, құрылымдалған тәсілдерін қамтиды. Бұл әдістер объективтілік пен сенімділікті қамтамасыз етіп, нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Кесте №10.

	Әдіс атауы	Сипаттамасы	Артықшылықтары	Қолдану аясы
Бұл әдістер бір-бірімен тығыз байланысты және көбінесе кешенді түрде қолданылады, бұл құқықтық мәселелерді жан-жақты зерттеуге мүмкіндік береді.	Деректі талдау	Заңнаманы, құқықтық актілерді және сот шешімдерін бағалау. Бұл құқықтық нормалардың мазмұнын, олардың қолдану аясын және тиімділігін зерттеуге мүмкіндік береді.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Құрылымд алған тәсіл мен анық нәтижелер ✓ Объективтілік пен сенімділік ✓ Нақты құқықтық шешімдер қабылдауға негіз 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Заң шығару процесінде ✓ Құқықтық ғылыми зерттеулерде ✓ Құқық қолдану практикасында ✓ Заңнама сапасын арттыруда
	Салыстырмалы құқықтану	Өртүрлі құқықтық жүйелерді салыстыру арқылы олардың ерекшеліктері мен кемшіліктерін анықтау. Бұл әдіс ұқсастықтар мен айырмашылықтарды табуға көмектеседі.		
	Статистикалық талдау	Құқық қолдану практикасын бағалау және тенденцияларды анықтау үшін сандық деректерді пайдалану. Статистикалық көрсеткіштер құқықтық шындықты объективті бейнелейді.		
	Нормативтік құқықтық талдау	Заңнама шеңберіндегі нормалардың арақатынасын зерттеу. Бұл нормативтік актілердің өзара байланысын және құқықтық жүйенің тұтастығын қамтамасыз етуге көмектеседі.		

Құқықтанудағы формальды емес әдістер

Формальды емес әдістер зерттеуге еркін көзқарастарды білдіреді. Оларға мыналар жатады:

- ✓ Сараптамалық сұхбат: құқық саласындағы мамандар мен практиктердің пікірлерін жинау.
- ✓ Сауалнамалар: құқықтық мәселелер бойынша қоғамдық пікірді зерттеу.
- ✓ Кейс-әдістер: нақты құқықтық жағдайларды және олардың салдарын талдау.
- ✓ Бақылау: құқық субъектілерінің нақты жағдайдағы мінез-құлқын зерттеу.

Формальды емес әдістер адамның мінез-құлқы мен құқық қорғауға әсер ететін әлеуметтік процестер туралы тереңірек түсінік алуға мүмкіндік береді. Олар формальды тәсілдерді қолдану кезінде ескерілмеуі мүмкін жаңа тенденциялар мен мәселелерді анықтау үшін пайдалы.

Құқықтық зерттеулердегі пәнаралық әдістер

Қазіргі заманғы құқықтық зерттеулер кешенді тәсілді қажет етеді. Пәнаралық әдістер барған сайын өзекті бола түсуде, өйткені құқық білімнің әртүрлі салаларымен: әлеуметтану, психология, экономика, саясаттану және басқалармен қиылысады. Бұл тәсіл құқықтық құбылыстарды тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен қатар өзекті құқықтық мәселелерді шешудің тиімді жолдарын табуға мүмкіндік береді.

Негізгі пәнаралық әдістер

Кесте №11.

Әдіс атауы	Сипаттамасы
Тарихи әдіс	Құқықтық нормалардың даму жолын, олардың қалыптасуына әсер еткен әлеуметтік-мәдени факторларды зерттейді.
Әлеуметтік әдіс	Қоғамдағы адамдардың құқықтық нормалармен өзара әрекеттесуін, құқықтық сана мен құқықтық мәдениетті зерттеуге бағытталған.
Құқықтың экономикалық талдауы	Құқықтық нормалар мен тетіктердің экономикалық салдарын, заңнаманың тиімділігі мен шешімдердің экономикалық негізділігін бағалайды.
Психологиялық әдіс	Құқықтық процестерге қатысушылардың мінез-құлқын, мотивациясын және заңды қабылдау ерекшеліктерін талдауға мүмкіндік береді.
Саясаттану әдісі	Саясаттың құқыққа әсерін және саяси қызметті реттейтін құқықтық тетіктерді зерттеуге бағытталған.

Пәнаралық әдістерді сәтті қолдану қадамдары

Құқықтық зерттеулерде жақсы нәтижеге қол жеткізу үшін бірнеше қарапайым қадамдарды орындау қажет:

✓ Зерттеу мәселесін анықтаңыз. Зерттеуді нақты түсіну сізге ең қолайлы әдістерді таңдауға мүмкіндік береді.

✓ Әдебиетті зерттеңіз. Байланысты салалардағы жұмыстармен танысыңыз. Бұл қазірдің өзінде дамыған тәсілдер мен талдау әдістерін табуға көмектеседі.

✓ Әдістерді таңдаңыз. Зерттеу үшін әртүрлі пәндердің қандай әдістері пайдалы болуы мүмкін екенін анықтаңыз.

✓ Деректерді жинаңыз. Сандық және сапалық деректерді пайдаланыңыз. Бұл мәселе туралы толық түсінік береді.

✓ Ақпаратты талдаңыз. Таңдалған талдау әдістерін қолданыңыз және нәтижелерді синтездеңіз.

Қателіктерден аулақ болу керек

Пәнаралық әдістерді қолдану кезінде келесі қателіктерден аулақ болу керек:

✓ Контекстті елемеу. Әр пәннің ерекшеліктері туралы ұмытпауымыз керек. Әдістерді қолдану белгілі бір зерттеу аясында негізделуі керек.

✓ Пәнаралық көзқарастың болмауы. Басқа пәннен тек бір әдісті қолдану талдаудың көлемі мен тереңдігін бермеуі мүмкін.

✓ Сыни бағалаудың болмауы. Әр түрлі факторлардың әсерін ескере отырып, алынған нәтижелерді сыни тұрғыдан бағалау қажет.

Құқықтық зерттеулерде пәнаралық әдістерді қолдану зерттеушілерге күрделі құқықтық құбылыстарды түсінудің жаңа мүмкіндіктерін ұсынады. Ол инновациялық тәсілдерге және нақты жағдайларды егжей-тегжейлі зерттеуге жол ашады.

Осылайша, әр түрлі саладағы білімді біріктіру қазіргі заңгерлердің қолында күшті құрал бола алады, бұл заң практикасының тез өзгеретін әлеміндегі мәселелерді тиімді шешуге мүмкіндік береді.

Сұрақ-жауап:

Заң ғылымында ғылыми зерттеудің негізгі әдістері қандай?

Заң ғылымында бірнеше ғылыми зерттеу әдістері қолданылады, олардың ең көп тарағандары:

1) нормативтік актілерді талдауға және олардың құқықтық нормаларын анықтауға мүмкіндік беретін нормативтік құқықтық әдіс.

2) әртүрлі елдердің құқықтық жүйелерін олардың ерекшеліктері мен кемшіліктерін анықтау мақсатында салыстыру үшін қолданылатын салыстырмалы-құқықтық әдіс.

3) уақыт өте келе құқықтық нормалар мен институттардың дамуын бақылауға мүмкіндік беретін тарихи әдіс.

4) қоғам мен оның мәдениеті контекстінде құқықтық тәртіп пен құқықты зерттеуді қамтитын әлеуметтанулық әдіс.

Әрбір әдіс құқықты, оның функциялары мен жұмысын терең түсінуге ықпал етеді.

Құқықтануды зерттеудегі салыстырмалы құқықтық әдістің рөлі қандай?

Салыстырмалы құқықтық әдіс заң ғылымында маңызды рөл атқарады, өйткені ол зерттеушілерге әртүрлі елдердің құқықтық жүйелерін талдауға және салыстыруға мүмкіндік береді. Бұл құқықтанудың бірегей тәсілдерін анықтауға, әртүрлі құқықтық нормалар мен институттардың тиімділігін бағалауға, сондай-ақ халықаралық тәжірибелерді ұлттық құқықтық жүйелер деңгейінде қалай бейімдеуге болатындығын түсінуге көмектеседі. Салыстырмалы талдау әртүрлі құқықтық жүйелерді салыстыруда ғана емес, сонымен қатар ұлттық заңнаманы реформалау бойынша ұсыныстарды әзірлеуде де көмектеседі.

Заң ғылымында әлеуметтанулық әдіс дегеніміз не және ол қалай қолданылады?

Құқықтанудағы әлеуметтік әдіс құқықтық құбылыстарды қоғамдық қатынастар мен мәдени аспектілердің объективі арқылы зерттеуге бағытталған. Зерттеушілер бұл әдісті құқық нормаларының нақты қолданылуын, азаматтардың құқықты қабылдауын және оның қоғамдық мінез-құлыққа әсерін талдау үшін пайдаланады. Бұл тәсіл құқықтық тәртіптің қазіргі жағдайын ғана емес, сонымен қатар құқықтық қақтығыстардың себептерін, сондай-ақ заңнама мәселелері бойынша қоғамдық пікірді анықтауға мүмкіндік береді. Әлеуметтік зерттеулер арқылы заңгерлер жаңа нормалар мен реттеулерді енгізудің салдарын дәлірек бағалай алады.

Құқықтанудағы тарихи әдістің маңыздылығы неде?

Құқықтанудағы тарихи әдіс өте маңызды, өйткені ол белгілі бір құқықтық нормалар мен институттардың қалай және неге пайда болғанын түсінуге көмектеседі. Құқық тарихын зерттей отырып, ғалымдар құқықтық жүйелердің эволюциясын бақылай алады, қазіргі нормалардың тамырларын анықтай алады және олардың қалыптасу мәнмәтінін түсіне алады. Бұл қолданыстағы нормаларды түсіндіруге ғана емес, сонымен қатар оларды өзгерту немесе қазіргі жағдайларға бейімделу қажеттілігін бағалауға көмектеседі. Бұл тәсіл сонымен қатар әртүрлі тарихи оқиғалар мен әлеуметтік ауысулардың құқықтың дамуына қалай әсер еткенін көруге мүмкіндік береді.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.

2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-І Заңы.

3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.

4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.

5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;

6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;

7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.

8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.

11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.

12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.

13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD

14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.

15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.

16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.

17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.

18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.

19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.

20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение

высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «ПрокростЪ», 2018. – 63 с.

21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.

22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.

23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6M051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.

26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с

27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.

28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма.

«Ғылыми әдіс» ұғымына қатысты логикалық сызба (mind map) құрыңыз:

- Ортасына: Ғылыми әдіс
- Тармақтарға: эмпирикалық, теориялық, статистикалық, кейс, салыстырмалы, формальды, пәнаралық, т.б.

2-тапсырма.

Төмендегі ғылыми әдістер мен сипаттамаларын сәйкестендіріңіз:

Әдіс атауы	Сипаттамасы
Эмпирикалық әдіс	Тікелей бақылау, сұхбат, сауалнама негізінде ақпарат жинау
Теориялық әдіс	Құқық нормаларын талдау, жалпылау, логикалық құрылымдау

Әдіс атауы	Сипаттамасы
Салыстырмалы әдіс	Әр елдің құқықтық жүйелерін салыстыру арқылы тиімді тәжірибе табу
Статистикалық әдіс	Сандық мәліметтермен заң нормаларын бағалау
Контент-талдау	Сот актілері, құқықтық мәтіндер мазмұнын жүйелі зерттеу
Құқықтық эксперимент	Құқық нормаларын нақты жағдайда сынау

3-тапсырма.

«Құқықтық эксперимент» тақырыбына шағын эссе жазыңыз (130–150 сөз): **Мысалы:** Қандай жағдайда құқықтық эксперимент қолданылуы мүмкін? Қандай нәтиже күтіледі?

4-тапсырма.

Өз мамандығыңызға байланысты нақты мысал келтіре отырып, келесі әдістердің бірін қолданып шағын талдау жасаңыз:

- Заңнаманы талдау
- Кейс-әдіс
- Статистикалық әдіс

(Мысалы: «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» кодексі бойынша сот тәжірибесі)

4-тарау. ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ

Мақсаты: магистранттардың ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру дағдыларын дамыту, ғылыми жетекшінің рөлін түсіну және зерттеу ресурстарын тиімді пайдалану.

Түйінді сөздер: ғылыми жетекші, зерттеу әдістері, ақпараттық ресурстар, ғылыми жарияланымдар, гранттық бағдарламалар, зерттеу тиімділігі.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- Ғылыми зерттеу процесінің кезеңдері мен оларды басқару әдістері.
- Ғылыми жетекшінің рөлі мен міндеттері.
- Зерттеу әдістері мен техникаларының айырмашылығы және олардың қолдану ерекшеліктері.
- Ғылыми жұмыстың нәтижелерін жариялау процесі мен оның маңыздылығы.
- Ғылыми зерттеулерді жүргізу үшін қажетті ресурстар мен оларды тиімді пайдалану жолдары.

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- Ғылыми жетекші мен зерттеушінің қарым-қатынасында негізделген принциптер мен этикалық нормалар.
- Зерттеу нәтижелерін қорғау және ғылыми жарияланымдар жасау.
- Қазіргі уақытта қолданылатын ғылыми зерттеу әдістері мен олардың ерекшеліктері.
- Ғылыми зерттеу жобаларын іске асыру үшін қажетті жоспарлау және ұйымдастыру дағдылары.
- Ғылыми жұмыс жазу барысында кездесетін негізгі қиындықтар мен оларды жеңу жолдары.

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- Ғылыми жетекшілермен тиімді коммуникация орнату.
- Зерттеу жұмысының құрылымын жоспарлау және ғылыми жұмыс жазу дағдыларын меңгеру.
- Ғылыми әдебиеттерді талдау және зерттеу әдістерін таңдау.
- Зерттеу нәтижелерін жариялау үшін ғылыми мақалаларды дайындау.
- Зерттеу барысында алынған нәтижелерді бағалау және қорытынды жасау.

Магистрлік бағдарлама аясында ғылыми зерттеулерді сәтті орындау тек терең теориялық білім мен ғылыми таным әдіснамасын меңгеруді ғана емес, сонымен бірге зерттеу процесін тиімді ұйымдастыруды талап етеді. Бұл тақырып ғылыми қызметті ұйымдастыру мен басқарудың негізгі аспектілеріне, соның ішінде ғылыми жетекшімен өзара әрекеттесуге, ақпараттық ресурстарды пайдалануға және зерттеулерді қаржыландыру мүмкіндіктеріне арналған.

Магистранттың ғылыми қызметі Қазақстан Республикасының «Ғылым және технологиялық саясат туралы» (2024 ж.) Заңымен реттеледі, ол ғылыми-технологиялық салада мемлекеттік саясатты іске асырудың негізгі қағидаттарын, нысандары мен тетіктерін белгілейді. Ғылыми жұмыстың ұйымдастырушылық аспектілерін меңгеру зерттеу процесінің тиімділігі мен нәтижелерінің сапасын айтарлықтай арттырады.

4.1 Ғылыми жетекшінің рөлі

Жұмысты жоспарлау және ұйымдастыру процесінде ғылыми жетекшінің функциялары

Ғылыми жетекші ғылыми жетекшілік қызметін атқара отырып, зерттеушінің қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Бұл үдеріс «магистранттың ғылыми-зерттеу қызметі саласындағы құзыреттерін қалыптастыру мен дамытуға бағытталған өзара шығармашылық өзара іс-қимылды» қамтиды.

Ғылыми жетекшінің негізгі функциялары:

- Стратегиялық функция:
  - Зерттеу бағытын анықтауға көмектесу;
  - Өзектілік пен жаңашылдық критерийлеріне сәйкес келетін тақырыпты тұжырымдау;
  - Зерттеу объектісі мен пәнін үйлестіру;
  - Жұмыстың мақсаты мен міндеттерін нақтылауға жәрдемдесу.
- Әдістемелік функция:
  - Зерттеу әдістерін таңдауға ұсыныстар беру;
  - Әдістемелік мәселелер бойынша кеңес беру;
  - Зерттеу бағдарламасын жасауға көмектесу;
  - Деректерді жинау және талдау құралдарын үйлестіру.
- Ақпараттық-ресурстық функция:
  - Ғылыми дереккөздерді пайдалануға бағыттау;
  - Зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми дискурста бағдар беру;
  - Нормативтік-құқықтық базаны табуға көмек көрсету;
  - Ақпараттық ресурстарға қолжетімділік ұйымдастыру.
- Бақылау-бағалау функциясы:
  - Жұмыстың мазмұны мен алынған нәтижелерді тексеру;

- Жұмыстың талаптарға сәйкестігін бағалау;
  - Жұмыстың орындалу мерзімдерін сақтауын бақылау;
  - Кемшіліктерді анықтап, оларды жоюға көмектесу.
- Мотивациялық функция:
- Ғылыми ізденісті ынталандыру;
  - Қиындықтарды жеңуге қолдау көрсету;
  - Зерттеушілік қызметке қызығушылықты қалыптастыру;
  - Кәсіби және жеке дамуға ықпал ету.

Профессор М.Т. Баймаханов атап өткендей: "Ғылыми жетекшінің рөлі білім мен тәжірибені берумен ғана шектелмейді, ол сондай-ақ магистранттың ғылыми мәдениетін, зерттеушінің этикалық қағидаларын және тәуелсіз ғылыми қызметке қабілеттілігін қалыптастыруды да қамтиды" (Баймаханов М.Т., 2023).

Магистранттың ғылыми жетекшімен өзара іс-қимылы

Ғылыми жетекшімен тиімді қарым-қатынас магистрлік диссертацияны сәтті орындаудың негізгі шарты болып табылады. Г.А. Мукамбаеваның (2024) зерттеуі көрсеткендей, «магистрант пен ғылыми жетекші арасындағы ең өнімді қарым-қатынас өзара сыйластыққа, тұрақты байланысқа және әр тараптың жауапкершілігін нақты түсінуге негізделеді».

Ғылыми жетекшімен өзара әрекеттесу принциптері

1. Жүйелілік және реттілік

- Кеңес беру кестесін әзірлеу;
- Материалдарды ұсыну мерзімдерін сақтау;
- Жұмыс барысы туралы үнемі хабарлап отыру;
- Консультациялардың нәтижелерін тіркеп отыру.

2. Консультацияларға дайындық

- Нақты сұрақтарды алдын ала дайындау;
- Талқылауға арналған материалдарды дайындау;
- Алдыңғы консультациялардан алынған ұсыныстарды талдау;
- Ұсынылған дереккөздерді алдын ала зерделеу.

3. Магистранттың белсенді ұстанымы

- Ғылыми ізденіске бастамашылық таныту;
- Мәселелерді өз бетінше шешіп, нәтижелерді талқылау;
- Өз идеялары мен тәсілдерін ұсыну;
- Сын пікірлерді конструктивті қабылдау.

4. Кәсіби этика

- Ғылыми жетекшінің ғылыми ұстанымына құрметпен қарау;
- Дәйексөздерді дұрыс ресімдеу;
- Академиялық адалдық қағидаттарын сақтау;
- Жетекшінің еңбегін мойындау.

Ғылыми жетекшімен өзара әрекеттесу бойынша практикалық ұсыныстар

- Диссертация бойынша жеке жұмыс жоспарын құрып, оны жетекшіңізбен келістіріңіз;
- Консультациялар күнделігін жүргізіп, ұсыныстар мен тапсырмаларды тіркеңіз;
- Кеңес алу үшін алдын ала материалдарды жіберіңіз;
- Сынды жұмысты жақсартудың құралы ретінде қабылдаңыз, жеке қабылдамаңыз;
- Альтернативті көзқарастар мен жаңа тәсілдерге ашық болыңыз.

4.2 Зерттеуді орындауға арналған ғылыми ресурстар

Кітапханаларды, электрондық дерекқорларды және ақпараттық ресурстарды пайдалану

Қазіргі ғылым мен білімнің цифрлану жағдайында ақпараттық ресурстарды тиімді пайдалану зерттеуші үшін аса маңызды дағдыға айналды. «Ақпарат ағынында дұрыс бағдар жасап, өзекті ғылыми дереккөздерді табу қазіргі ғалымның негізгі құзыреттерінің бірі» (Жақыпов А.К., 2021).

Ақпараттық ресурстардың негізгі түрлері

1. Дәстүрлі кітапханалық ресурстар
  - Ғылыми монографиялар және оқулықтар;
  - Диссертациялар мен авторефераттар;
  - Анықтамалық және энциклопедиялық әдебиеттер;
  - Архивтік материалдар.
2. Электрондық кітапханалар
  - Республикалық жоғары оқу орындары арасындағы электрондық кітапхана (РМЭБ);
  - Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы;
  - Ресей мемлекеттік кітапханасының диссертациялық электрондық кітапханасы (РГБ);
  - Ғылыми электрондық кітапхана eLIBRARY.RU.
3. Халықаралық дерекқорлар
  - Scopus (Elsevier);
  - Web of Science (Clarivate Analytics);
  - SpringerLink;
  - ScienceDirect;
  - JSTOR;
  - HeinOnline (заң ғылымдары үшін).
4. Ашық білім беру ресурстары
  - Directory of Open Access Journals (DOAJ);
  - OpenAIRE;
  - Университеттер мен ғылыми ұйымдардың сайттары;
  - Ашық қолжетімді репозиторийлер.
5. Құқықтық ақпараттық жүйелер
  - «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі;
  - «Параграф»;

- «Законодательство»;
- ГАРАНТ;
- КонсультантПлюс.

Ғылыми ақпаратты тиімді іздеу стратегиялары

- Кілт сөздердің комбинациясын қолданыңыз (балама атаулар мен түрлі тілдегі терминдерді қосу);
- Логикалық операторларды (AND, OR, NOT) қолданыңыз;
- Табылған жарияланымдардың библиографиялық тізімдерін зерттеңіз;
  - Мақалалардың дәйексөздерін арнайы құралдар арқылы қадағалаңыз;
  - Зерттеу тақырыбы бойынша жүйелі библиографиялық картотекалар құрыңыз.

Табылған дереккөздерді жүйелеу үшін Mendeley, Zotero, EndNote сияқты библиографиялық менеджерлерді пайдалану ұсынылады. Бұл құралдар дереккөздер кітапханасын ұйымдастыруға, сілтемелер мен әдебиеттер тізімін автоматты түрде ресімдеуге, сондай-ақ әріптестермен таңдалған материалдармен бөлісуге мүмкіндік береді.

Ғылыми жарияланымдар мен рецензияланған журналдардың рөлі

Ғылыми жарияланымдар жаңа білімді тарату мен ғылыми қауымдастықта коммуникация орнатуда негізгі рөл атқарады. «Зерттеу нәтижелерін рецензияланған журналдарда жариялау магистрлік диссертацияны қорғаудың талабы ғана емес, сондай-ақ жас ғалымды ғылыми ортаға интеграциялаудың маңызды тетігі» (Ударцев С.Ф., 2023).

Ғылыми жарияланымдардың функциялары

1. Коммуникативтік — ғылыми ақпаратпен алмасуды қамтамасыз ету;
2. Верификациялық — нәтижелердің дұрыстығын сараптамалық бағалау арқылы растау;
3. Приоритеттік — ғылыми идеялар мен нәтижелердің авторлығын бекіту;
4. Репутациялық — зерттеушінің ғылыми беделін қалыптастыру;
5. Квалификациялық — автордың ғылыми біліктілігін дәлелдеу.

Ғылыми жарияланымдардың түрлері

- Рецензияланған журналдардағы мақалалар — түпнұсқалық зерттеу нәтижелерін ұсынудың негізгі форматы;
- Конференция материалдары — алғашқы нәтижелерді ұсыну және талқылау;
  - Монографиялар — ғылыми мәселені кешенді зерттеу;
  - Шолу мақалалары — бар білімді жүйелеу;
  - Тезистер — зерттеудің негізгі тұжырымдарын қысқаша баяндау.

Қазақстан Республикасында белгіленген талаптарға сәйкес, магистранттар кемінде бір жарияланымды Комитет ұсынған немесе халықаралық рецензияланған ғылыми журналда жариялауы тиіс.

Ғылыми жарияланым үшін журнал таңдаудың критерийлері:

- Зерттеу тақырыбына сәйкестігі;
- Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігіне қарасты Білім беру сапасын қамтамасыз ету комитеті (БҒМ БСҚҚО) ұсынған басылымдар тізіміне енгізілуі;

• Халықаралық дерекқорларда (Scopus, Web of Science) индекстелуі;

- Рецензиялау сапасының жоғары болуы;
- Журналдың импакт-факторы немесе квартилі;
- Мақалаларды қарау және жариялау мерзімдері.

«Магистранттың жарияланымдық белсенділігі диссертацияны қорғау үшін формалды талап ретінде ғана емес, ғылыми қауымдастық тарапынан кері байланыс алуға және зерттеу сапасын арттыруға мүмкіндік беретін зерттеу үдерісінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс» (Жайлин Г.А., 2022).

4.3 Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру және қолдау

Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру көздері

Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру олардың сапасы мен нәтижелілігін қамтамасыз ететін маңызды фактор болып табылады. Қазақстан Республикасында «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Заңға сәйкес, ғылыми қызметті қаржылық қолдаудың әртүрлі тетіктері көзделген.

Негізгі қаржыландыру көздері:

- Ғылыми ұйымдарды базалық қаржыландыру;
- Ғылыми жобаларды гранттық қаржыландыру;
- Бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру;
- Ғылыми қызмет нәтижелерін коммерцияландыруды

қаржыландыру.

Халықаралық гранттық бағдарламалар:

- Еуропалық Одақ бағдарламалары (Horizon Europe);
- Халықаралық қорлар мен ұйымдардың гранттары;
- Академиялық ұтқырлық бойынша шәкіртақылық бағдарламалар;
- Шетелдік әріптестермен бірлескен ғылыми жобалар.

Корпоративтік қаржыландыру:

- Жеке қорлардың гранттары мен шәкіртақылары;
- Бизнес құрылымдары үшін келісімді зерттеулер;
- Жас ғалымдарды қолдаудың корпоративтік бағдарламалары.

Университетшілік қаржыландыру:

- Ішкі университеттік гранттар;
- Жас зерттеушілерді қолдау бағдарламалары;
- Конференциялар мен тағылымдамаларға қатысуды

қаржыландыру;

- Зерттеулердің материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі.

Профессор Сүлейменов М.К. атап өткендей, «магистранттар өз зерттеулерін қаржыландырудың барлық мүмкіндіктері туралы хабардар болып, грант алу конкурстарына белсенді түрде қатысуы маңызды. Бұл тек ресурс жағынан қолдау көрсетіп қана қоймай, сонымен бірге олардың жұмыс нәтижелері үшін мотивациясы мен жауапкершілігін арттырады» (Сүлейменов М.К., 2024).

Грантқа өтінім беру алгоритмі:

1. Гранттық бағдарламаның шарттарын және үміткерлерге қойылатын талаптарды зерделеу;
2. Зерттеу мәселесін тұжырымдау және оның өзектілігін дәлелдеу;
3. Зерттеу әдістемесі мен жұмыс жоспарын әзірлеу;
4. Жобаның бюджетін дайындау;
5. Өтінімді грант беруші талаптарына сәйкес ресімдеу;
6. Рецензиялау және сараптау рәсімінен өту;
7. Қолдау алған жағдайда келісімшарт жасасу және жобаны іске асыру.

Ресурстарды тиімді басқару — зерттеуші үшін, әсіресе қаржылық мүмкіндіктер шектеулі жағдайда, аса маңызды дағды болып табылады. «Бар қолда бар ресурстарды ұтымды пайдалану және шығындарды нақты жоспарлау ғылыми зерттеудің тиімділігін арттырып, оны белгіленген мерзімде табысты аяқтау ықтималдығын жоғарылатады» (Жақыпов А.К., 2021).

Ғылыми зерттеудің негізгі ресурс санаттары

1. Қаржылық ресурстар
  - Гранттар мен бағдарламалар қаражаты;
  - Зерттеушінің жеке қаражаты;
  - Ғылыми ұйымдардың қаржылық қолдауы.
2. Материалдық-техникалық ресурстар
  - Лабораториялық жабдықтар мен аспаптар;
  - Компьютерлік техника және бағдарламалық қамтамасыз ету;
  - Тұтынылатын материалдар;
  - Жұмыс істеуге арналған ғимараттар мен бөлмелер.
3. Ақпараттық ресурстар
  - Ғылыми дерекқорларға қол жеткізу;
  - Арнайы әдебиеттер қоры;
  - Статистикалық деректер;
  - Архивтік материалдар.
4. Уақыттық ресурстар
  - Зерттеуді орындау мерзімдері;
  - Зерттеушінің жеке уақыты;
  - Ғылыми жетекшімен консультацияларға бөлінген уақыт;
  - Оқу залдары мен жабдықтарды пайдалану уақыты.
5. Адамдық ресурстар
  - Ғылыми жетекші;

- Кеңесшілер (консультанттар);
- Өріптестер мен бірлескен орындаушылар;
- Әкімшілік қызметкерлер.

Ресурстарды тиімді басқару принциптері:

- Мақсаттарды басымдыққа қою және ресурстарды сәйкесінше бөлу;
- Бар ресурстарды ескере отырып, егжей-тегжейлі жұмыс жоспарын әзірлеу;
- Ресурстарды пайдалану барысын тұрақты түрде бақылау және жоспарды түзету;
- Балама ресурс көздерін іздеу;
- Ресурстарды басқа зерттеушілермен ұтымды және бірлесіп пайдалану.

Зерттеу жобасының бюджет құрылымы

1. Еңбекақы төлеу

- Зерттеушілердің жалақысы;
- Кеңесшілерге берілетін сыйақы;
- Техникалық қызметкерлерге төлемдер.

2. Материалдық-техникалық қамтамасыз ету

- Жабдықтар сатып алу;
- Тұтынылатын материалдарды сатып алу;
- Ғимараттар мен жабдықтарды жалға алу.

3. Ақпараттық қамтамасыз ету

- Әдебиеттер сатып алу;
- Ғылыми дерекқорларға қолжетімділік;
- Ғылыми журналдарға жазылу.

4. Иссапар шығындары

- Конференцияларға қатысу;
- Ғылыми тағылымдамалар;
- Дала зерттеулерін жүргізу.

5. Жарияланымдық қызмет

- Жарияланымдар үшін төлем;
- Мәтіндерді аудару және редакциялау;
- Монографияларды шығару.

Қорытынды

Ғылыми қызметті ұйымдастыру мен басқару магистрлік диссертацияны сәтті орындаудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ғылыми жетекшімен тиімді өзара әрекеттесу, ақпараттық ресурстарды ұтымды пайдалану және зерттеуді қаржыландыру мүмкіндіктерін іздеу ғылыми жұмыстың сапасын едәуір арттырып, магистранттың зерттеуші ретінде кәсіби өсуіне ықпал етеді.

Қазіргі заманғы ғылыми қызмет магистранттан пәндік салада терең білім мен зерттеу әдістемесін меңгеруді ғана емес, сонымен бірге ұйымдастырушылық, коммуникативтік және басқарушылық дағдыларды да талап етеді. Магистрлік диссертацияны орындау барысында осы

құзыреттерді дамыту болашақта ғылыми мансап құру мен кәсіби өзін-өзі жүзеге асырудың берік негізін қалыптастырады.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.
2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.
3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.
4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.
5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;
6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;
7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.
8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.
11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.
12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.
13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD
14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.
15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.
16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.

17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.
18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.
19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.
20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2018. – 63 с.
21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.
22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.
23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6М051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу едіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.
26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭлИТ, 2016.-216с
27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.
28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары:

1. Ғылыми қызметті ұйымдастыру мен басқарудың негізгі аспектілері
  - Ғылыми қызметті ұйымдастырудың негізгі принциптері қандай?
  - Ғылыми зерттеулерді тиімді ұйымдастыру үшін қандай құралдар қажет?
  - Қазақстан Республикасындағы ғылыми зерттеулердің құқықтық негіздері туралы айтып беріңіз.
  - Ғылыми зерттеу жұмысының нәтижелерін жоспарлау мен бағалау процесін сипаттаңыз.
2. Ғылыми жетекшінің рөлі

- Ғылыми жетекшінің негізгі функцияларын атап өтіңіз.
- Ғылыми жетекші мен магистранттың арасындағы тиімді қарым-қатынастың принциптері қандай?
  - Магистранттың ғылыми жетекшісімен жұмыс істегенде қандай этикалық қағидаларды сақтау қажет?
  - Ғылыми жетекшімен өзара әрекеттесу кезінде қандай практикалық ұсыныстарды орындау керек?
- 3. Ғылыми зерттеулерді орындауға арналған ғылыми ресурстар
  - Қазіргі ғылым мен білімнің цифрлануы ғылым саласындағы қандай өзгерістерге әкелді?
  - Дәстүрлі кітапханалық ресурстар мен электрондық дерекқорлардың айырмашылығын түсіндіріңіз.
  - Ғылыми зерттеулерді жүргізу үшін қажетті ақпараттық ресурстарды қалай тиімді пайдалану керек?
- 4. Ғылыми жарияланымдар мен рецензияланған журналдардың рөлі
  - Ғылыми жарияланымдардың қандай негізгі функциялары бар?
  - Ғылыми жарияланымдардың қандай түрлері бар және олардың әрқайсысының ерекшеліктері неде?
  - Магистрант ғылыми журнал таңдағанда қандай критерийлерге сүйенуі қажет?
  - Ғылыми жарияланымдарды жариялау процесіндегі этикалық мәселелер қандай?
- 5. Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру және қолдау
  - Ғылыми зерттеулерді қаржыландыру көздері қандай?
  - Халықаралық гранттық бағдарламалардың магистранттар үшін маңызы қандай?
  - Ғылыми зерттеулерді қаржыландырудың корпоративтік көздері туралы не білесіз?
  - Грантқа өтінім беру процесін сипаттаңыз.

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма

Сұрақтарға жауап дайындаңыз:

1. Ғылыми қызметті ұйымдастыру және басқару дегеніміз не?
2. Ғылыми зерттеу жұмыстарының тиімділігін бағалау критерийлері қандай?
3. Ғылыми зерттеу жұмыстарын басқару қандай әдістерді қамтиды?

2-тапсырма

Ғылыми қызметті ұйымдастырудың негізгі кезеңдерін атап, әрбір кезеңнің ерекшеліктері мен міндеттерін сипаттаңыз.

(Мысалы: жоспарлау, орындау, бақылау, қорытындылау кезеңдері және олардың ғылыми зерттеу жұмысындағы маңызы.)

3-тапсырма

Ғылыми зерттеулерді басқарудың негізгі принциптерін ашыңыз. Қандай басқару модельдері бар және оларды ғылыми қызметте қалай қолдануға болады?

4-тапсырма

Ғылыми зерттеу ұйымдарының құрылымы мен функцияларын сипаттаңыз. Ғылыми қызметті басқарудағы маңызды қызметтер мен міндеттерге тоқталыңыз.

5-тапсырма

Ғылыми қызметті ұйымдастыруға арналған жоспарды әзірлеңіз. Жоспардың әрбір бөлімі мен міндеттері бойынша қысқаша түсініктеме беріңіз.

(Мысалы: мақсат қою, ғылыми зерттеу жұмыстарының ұйымдастырылуы, ресурстарды бөлу, нәтижелерді бағалау және т.б.)

6-тапсырма

Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыруда кездесетін негізгі қиындықтар мен оларды шешу жолдарын талқылаңыз. Бұл қиындықтар ғылыми жұмыстың сапасына қалай әсер етеді?

7-тапсырма

Ғылыми қызметті басқарудағы стратегиялық жоспарлау мен тактикалық басқару арасындағы айырмашылықты сипаттаңыз. Қайсысы маңыздырақ және неге?

8-тапсырма

Тақырып бойынша чайнворд, кроссворд немесе сканворд құрастырыңыз.

(Мысалы, «Ғылыми зерттеу», «Зерттеу басқармасы», «Ғылыми қызмет» және т.б. тақырыптар бойынша кроссворд немесе чайнворд жасаңыз.)

5-тарау. ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР ЭТИКАСЫ

Мақсаты: магистранттарға ғылыми зерттеулердің этикалық мәселелерін, плагиаттың түрлері мен салдарын, құқықтық зерттеулерде этикалық нормаларды сақтауды және жеке деректердің құпиялылығын қорғауды үйрету.

Түйінді сөздер: плагиат; ғылыми этика; құқықтық зерттеулер; әдеп; құпиялылық; жауапкершілік; авторлық құқық.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- Плагиаттың түрлері және оның ғылыми зерттеулерге әсері туралы түсінік.
- Құқықтық зерттеулердегі этикалық принциптердің маңыздылығы.
- Деректердің құпиялылығын сақтау және оны бұзу салдары.
- Ғылыми этиканы бұзғаны үшін жауапкершілік түрлері мен олардың алдын алу шаралары.

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- Плагиаттың анықтамасы мен оның заңды және академиялық салдары.
- Ғылыми этиканың негізгі принциптерін, соның ішінде объективтілік, адалдық, жауапкершілік және т.б. білу.
- Құқықтық зерттеулерде құпиялылықты сақтау жөніндегі талаптарды түсіну.
- Ғылыми этиканы бұзғаны үшін Қазақстан Республикасында белгіленген құқықтық және академиялық жауапкершілік түрлерін білу.

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- Плагиаттан аулақ болу үшін дәйексөздерді дұрыс ресімдеуді және дереккөздерді дұрыс сілтемелермен көрсету.
- Ғылыми зерттеулерде этикалық нормаларды сақтау мен оларды дұрыс орындауды.
- Деректердің құпиялылығын сақтау жөніндегі стандарттарға сәйкес әрекет етуді.
- Ғылыми этиканы бұзған жағдайда қандай жауапкершілік түрлері мен алдын алу шараларын қолдануды.

5.1 Ғылыми зерттеулердегі плагиат мәселелері

Плагиат ұғымы, оның түрлері мен салдары

Плагиат - бұл басқа адамдардың ғылыми еңбектеріне, идеяларына, мәтіндеріне, зерттеу нәтижелеріне, дереккөзге тиісті сілтеме жасамай, авторлық құқықты қасақана немесе абайсызда тағайындау. "Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы" Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес (2024 жылға арналған өзгерістермен) плагиат авторлық құқықты бұзу болып табылады және заңды жауапкершілікке әкеп соғады.

Плагиат түрлері:

- Тікелей плагиат: мәтінді тырнақшасыз және дереккөзге сілтеме жасамай сөзбе-сөз көшіру.
- Мозаикалық плагиат: әр түрлі көздерден кішкене өзгерістермен фрагменттерді құрастыру.
- Өзгертіп айтылған плагиат: авторлықты көрсетпестен басқа адамдардың идеяларын өз сөздерімен қайталау.
- Өзіндік плагиат: өзіңіздің жарияланған мәтіндеріңізді сілтемесіз қайта пайдалану.
- Идеялардың плагиаты: авторлықты мойындамай, түпнұсқа тұжырымдамаларды, әдістерді, қорытындыларды алу.

Плагиаттың салдары:

- Академиялық: ғылыми жұмыстың күшін жою, дипломды немесе дәрежені қайтарып алу, ЖОО-дан шығару, жариялауға тыйым салу.
- Заңды: азаматтық-құқықтық жауапкершілік (залалды өтеу), әкімшілік айыппұлдар, жекелеген жағдайларда - қылмыстық жауапкершілік.
- Беделдік: ғылыми қоғамдастықтың сенімін жоғалту, гранттық конкурстарға қатыса алмау, мансаптық перспективалардың төмендеуі.

Ғылыми жұмыста плагиаттан қалай аулақ болуға болады

1. Дұрыс дәйексөз: басқа адамдардың идеяларын, мәтіндерін, деректерін пайдаланған кезде әрқашан дереккөзді көрсетіңіз. Сілтеме жасау стандарттарын қолданыңыз (ГОСТ, APA және т.б.).

2. Өзгертіп айту: тіпті өз сөзіңізбен айтып берсеңіз де, дереккөзге сілтеме жасаңыз.

3. Библиографияны жүргізу: жұмыс басталғаннан бастап барлық пайдаланылған дереккөздерді жазып алыңыз.

4. Плагиатқа қарсы бағдарламаларды қолдану: тапсырар алдында мәтінді тексеріңіз (мысалы, Uniqcheck, Turnitin, StrikePlagiarism).

5. Тәуелсіздік: өз тұжырымдарыңызды тұжырымдаңыз, ақпаратты талдаңыз және синтездеңіз.

6. Ғылыми жетекшімен кеңесу: сілтемелерді ресімдеу немесе басқа адамдардың материалдарын пайдалану туралы күмән туындаған кезде.

Мысал: Егер сіз анықтаманы басқа автордың жұмысынан қолдансаңыз, дәйексөзді ресімдеп, әдебиеттер тізіміндегі дереккөзді

көрсетіңіз.

5.2 Құқықтық зерттеулердегі этика

Құқықтық зерттеулер жүргізудегі этикалық нормалардың рөлі

Этикалық нормалар – бұл зерттеушінің ғылыми жұмыс жүргізудегі мінез-құлқын реттейтін ережелер жиынтығы. Құқықтық зерттеулерде этика әсіресе маңызды, өйткені адамдардың құқықтары, бостандықтары мен мүдделері, сондай-ақ әділеттілік пен құқықтық жүйеге деген сенім мәселелері қозғалады.

Ғылыми этиканың негізгі принциптері:

- **Объективтілік:** деректерді талдаудағы бейтараптық, біржақтылықтың болмауы.
- **Сенімділік:** нәтижелерді адал ұсыну, бұрмаланулар мен бұрмаланулардың болмауы.
- **Ашықтық:** Әдістеменің ашықтығы, нәтижелерді тексеру мүмкіндігі.
- **Адалдық:** зияткерлік меншікті құрметтеу, дұрыс дәйексөз келтіру.
- **Жауапкершілік:** зерттеудің қоғам мен жеке адамдар үшін ықтимал салдарын есепке алу.

Деректердің құпиялылығын сақтау

Құқықтық зерттеулерде жеке мәліметтер, сот істері туралы мәліметтер, респонденттер туралы ақпарат жиі қолданылады.

Құпиялылыққа қойылатын талаптар:

- Зерттеуге қатысушылардың ақпараттандырылған келісімін алу.
- Деректерді анонимдеу және иесіздендіру.
- ҚР Дербес деректер туралы заңнамасын сақтау ("Дербес деректер және оларды қорғау туралы" ҚР Заңы).
- Құпия ақпаратқа қол жеткізуді шектеу.
- Деректерді қорғалған қоймаларда сақтау, егер заңға немесе этикалық стандарттарға сәйкес қажет болса, зерттеу аяқталғаннан кейін жою.

Мысал: Сауалнама нәтижелерін судьялар немесе адвокаттар арасында жариялау кезінде есімдерді, лауазымдарды және басқа да сәйкестендіретін ақпаратты келісімсіз ашуға жол берілмейді.

5.3 Ғылыми этиканы бұзғаны үшін жауапкершілік

Бұзушылықтар үшін құқықтық және академиялық салдарлар

Заңды жауапкершілік:

- Авторлық құқықты бұзу (ҚР Азаматтық кодексінің 129, 130-баптары).
- Дербес деректер туралы заңды бұзу (өкімшілік айыппұлдар, деректерді өңдеуге тыйым салу).
- Аса ауыр жағдайларда – қылмыстық жауаптылық (мысалы, дәлелдемелерді бұрмалағаны үшін).

Академиялық жауапкершілік:

- Ғылыми жұмыс нәтижелерінің күшін жою, дипломды немесе ғылыми дәрежені кері қайтарып алу (ҚР-да ғылыми дәрежелер беру туралы ереже).

- Ғылыми журналдарда жариялауға тыйым салу, кәсіби қауымдастықтардан шығару.

- Жұмыстан шығаруға немесе шығаруға дейінгі тәртіптік жазалар.

Беделдік салдары:

- Әріптестердің сенімін жоғалту, гранттық конкурстарға қатысу мүмкінсіздігі, ғылыми рейтингтің төмендеуі.

Бұзушылықтардың алдын алу:

- Ғылыми этиканың ішкі және халықаралық кодекстерімен танысу (мысалы, core - Committee on Publication Ethics).

- Академиялық адалдық бойынша оқудан өту.

- Ғылыми жетекшімен және ЖОО-ның этикалық комиссияларымен тұрақты кеңес беру.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.

2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.

3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.

4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.

5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;

6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;

7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.

8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.
11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.
12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.
13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD
14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.
15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.
16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.
17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.
18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.
19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.
20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2018. – 63 с.
21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.
22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.
23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6М051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.
26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с

27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.

28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары:

1. Плагиат дегеніміз не және оның негізгі түрлері қандай?
2. Магистрант пен ғылыми қоғамдастық үшін плагиаттың салдары қандай?
3. Ғылыми жұмыста плагиаттан аулақ болу үшін қандай шаралар қолданылады?
4. Құқықтық зерттеулердегі негізгі этикалық принциптер қандай?
5. Жеке деректермен жұмыс істеу кезінде құпиялылықты сақтау неге маңызды?
6. Қазақстан Республикасында ғылыми әдепті бұзғаны үшін қандай жауапкершілік түрлері қарастырылған?

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма

Плагиаттың түрлерін анықтап, оларды ғылыми зерттеуде болдырмаудың жолдарын сипаттаңыз.

Тапсырма барысында плагиаттың әртүрлі түрлерін түсіндіріп, олардың ғылыми жұмыста қалай болатынын көрсетіңіз. Содан кейін, плагиаттан қалай аулақ болуға болатынын және этикалық тұрғыдан дұрыс жұмыс істеу үшін қандай шараларды қабылдау қажет екенін қарастырыңыз.

2-тапсырма

Ғылыми зерттеу жұмысына плагиаттың әсерін талдаңыз.

Ғылыми зерттеуде плагиаттың орын алуымен байланысты негативті салдарды талдаңыз. Бұл ғылыми қауымдастыққа, жеке зерттеушіге және жалпы ғылыми ізденістердің тиімділігіне қалай әсер етуі мүмкін екенін көрсету қажет.

3-тапсырма

Плагиаттың алдын алу бойынша ұсыныстар дайындаңыз.

Ғылыми зерттеулерде плагиаттың алдын алу үшін қандай нақты шаралар қажет екенін көрсетіңіз. Мұндай шараларға дереккөздерге сілтеме жасаудың маңыздылығын, ғылыми жұмыстың этикалық

нормаларына сәйкес болу керектігін, сонымен қатар плагиатқа қарсы технологияларды пайдалану туралы ұсыныстарды қосыңыз.

4-тапсырма

Плагиатқа қатысты кейс-талдау жасаңыз.

Белгілі бір ғылыми зерттеу немесе мақаладан плагиат оқиғасы бойынша мысал келтіріңіз. Осы оқиғаға талдау жасап, плагиаттың анықталуы, салдары және оның шешімі туралы пікір жазыңыз.

5-тапсырма

Плагиат мәселесіне қатысты этикалық нормаларды талдаңыз.

Ғылыми зерттеулердегі плагиат мәселесін этикалық тұрғыдан қарастырып, қандай нормалар мен ережелердің сақталуы керектігін, сонымен қатар ғылыми қоғамдастықтың плагиатқа деген көзқарасын сипаттаңыз.

6-тапсырма

Плагиатты анықтайтын құралдарды зерттеңіз.

Плагиатты анықтауға арналған электрондық құралдар мен бағдарламалар туралы зерттеу жүргізіңіз. Осы құралдардың қалай жұмыс істейтінін және ғылыми жұмыстағы плагиатты табуда қаншалықты тиімді екенін талдаңыз.

7-тапсырма

Плагиаттың алдын алу бойынша зерттеу жүргізу.

Плагиаттың алдын алу мәселесіне арналған арнайы зерттеу жүргізіп, оның тиімділігін бағалаңыз. Бұл зерттеу барысында өзіңіздің ғылыми жұмысыңызда қандай шараларды қолданғаныңызды, сонымен қатар плагиатқа қарсы күрес үшін басқа зерттеушілердің қандай тәжірибелерін қолдану мүмкіндігін анықтаңыз.

6-тарау. ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІ РЕСІМДЕУ

Мақсаты: магистрлік диссертацияның дұрыс құрылымын және ресімдеу талаптарын түсіндіру. Магистранттарға ғылыми жұмысты ресімдеудің ережелерін меңгерту және қорғауға дайындықты қамтамасыз ету.

Түйінді сөздер: магистрлік диссертация, ғылыми жұмыс, ресімдеу талаптары, библиография, қорғау, сілтемелер.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- Магистрлік диссертацияның құрылымы және мазмұны.
- Диссертацияны ресімдеудің негізгі талаптары.
- Әдебиеттер тізімін және сілтемелерді дұрыс ресімдеу тәртібі.
- Ғылыми жұмысқа қойылатын жалпы талаптар мен ережелер.
- Диссертацияны алдын ала қорғау және қорғау процесі.
- Библиографиялық жазбалар мен дереккөздерге қойылатын талаптар.

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- Магистрлік диссертацияның құрылымы мен бөлімдерін толық түсіну.
- Сілтемелер мен библиографияны ресімдеудің әдіснамалық негіздері.
- Ғылыми жұмыс мәтінін ресімдеудің стандарттарын білу.
- Қорғау рәсімдері мен жұмысқа қойылатын талаптарды түсіну.
- Ғылыми жұмыстарды дайындау кезінде плагиат мәселесін болдырмау.
- Ғылыми жетекші мен рецензенттердің жұмысты бағалау критерийлерін білу.

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- Магистрлік диссертацияның құрылымын дұрыс құрастыру.
- Әдебиеттер тізімін және сілтемелерді дұрыс ресімдеуді үйрену.
- Жұмысты қорғауға дайындалу үшін қажетті материалдар мен презентацияны әзірлеу.
- Ғылыми зерттеу жұмысында қолданылатын сілтемелер мен дереккөздерді дұрыс енгізу.
- Қорғау кезінде сұрақтарға жауап беру және өз жұмысын дәлелдеу.

6.1 Магистрлік диссертацияны ресімдеуге қойылатын талаптар

Диссертацияның құрылымы мен мазмұны

Магистрлік диссертация Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік білім беру стандарттарына және жоғары оқу орындарының ішкі ережелеріне сәйкес болуы тиіс. Әдетте, жұмыс құрылымы төмендегідей бөлімдерден тұрады:

1. Титулдық бет

- ЖОО-ның үлгісі бойынша ресімделеді, жұмыс атауы, автордың аты-жөні, ғылыми жетекшінің аты-жөні, кафедра атауы, қорғау өткізілген жыл мен қала көрсетіледі.

2. Мазмұны (мазмұны)

- Барлық бөлімдер, тараулар мен параграфтар бет нөмерлерімен қоса беріледі.

3. Қысқартулар мен шартты белгілердің тізбесі (қажет болған жағдайда).

4. Кіріспе

- ✓ Тақырыптың өзектілігі
- ✓ Даму дәрежесі
- ✓ Мақсаты мен міндеттері
- ✓ Зерттеу нысаны мен пәні
- ✓ Ғылыми жаңалық
- ✓ Практикалық маңыздылығы
- ✓ Әдістеме және әдістер
- ✓ Құрылымның қысқаша сипаттамасы

5. Негізгі бөлігі

✓ Әдетте 2-3 тараудан тұрады, олардың әрқайсысы параграфтарға бөлінеді.

- ✓ Бірінші тарау: теориялық және әдіснамалық негіздер
- ✓ Екінші тарау: тәжірибені талдау, проблемаларды анықтау
- ✓ Үшінші тарау (бар болса): ұсыныстар, ұсынымдар

Қорытынды

- ✓ Негізгі тұжырымдар
- ✓ Міндеттер бойынша нәтижелер
- ✓ Практикалық ұсынымдар

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

• Мемлекеттік стандарт (МЕМСТ) немесе ЖОО-ның ішкі стандарты бойынша ресімделеді

Қосымшалар (қажет болған жағдайда)

- Кестелер, сызбалар, құжат үлгілері, сауалнама нәтижелері және

т.б.

Мәтінді ресімдеудің негізгі ережелері

- Қаріп: Times New Roman, өлшемі 14 pt
- Жоларалық интервал: 1,5
- Қағаз өрістері: сол жақ — 3 см, оң жақ — 1,5 см, жоғары және төменгі — 2 см
- Абзацтық шегініс: 1,25 см
- Бет нөмірлеу: тұтас, араб цифрларымен, кіріспеден бастап
- Жолды теңестіру: ені бойынша
- Тақырыптар: жартылай қалың қаріппен ерекшеленеді, соңында нүкте қойылмайды

Сілтемелер МЕМСТ 7.1-2003 немесе ЖОО-ның ішкі талаптарына сәйкес ресімделеді. Сілтемелердің екі түрі қолданылады: бет астындағы (беттің төменгі жағында); мәтін ішіндегі (квадрат жақшада).

6.2 Библиография мен сілтемелерді ресімдеу

Әдебиеттер тізімін дұрыс ресімдеу тәртібі

- Әдебиеттер тізімі мәтінде келтірілу ретімен немесе әліпбилік тәртіппен жасалады.
- Барлық пайдаланылған дереккөздер міндетті түрде көрсетілуі тиіс: заңдар, монографиялар, мақалалар, интернет-ресурстар, сот практикасы.
- Нормативтік құқықтық актілер үшін олардың ресми атауы, қабылданған күні, нөмірі және жарияланған дереккөзі көрсетіледі.
- Кітаптар үшін: автордың аты-жөні, атауы, шыққан жері мен жылы, бет саны.
- Мақалалар үшін: автордың аты-жөні, мақаланың атауы, журналдың атауы, жылы, нөмірі, беттері.
- Интернет-ресурстар үшін: толық атауы, сілтеме және қаралған күні көрсетіледі.

Мысал жазба:

- Құрманәлиев М.Қ. Ғылыми-зерттеу негіздері: оқу құралы. – Алматы: Альманах, 2021. – 258 б.
- 2024 жылғы 24 қаңтардағы Қазақстан Республикасының «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Заңы.

Ғылыми жұмыстарда сілтемелерді ресімдеу

- Мәтін ішіндегі сілтемелер: 1, [2, б. 45], [3, б. 10-12]
- Бетасты сілтемелер: беттің төменгі жағында дереккөздің толық мәліметі көрсетіледі
- Дәйексөздер: міндетті түрде тырнақшаға алынып, дереккөз көрсетілуі тиіс

Маңызды:

- Барлық алынған мәліметтерді өз бетіңізше ресімдеңіз, плагиаттан аулақ болыңыз
- Қазіргі заманғы библиографиялық менеджерлерді қолданыңыз (Mendeley, Zotero)

6.3 Ғылыми жұмысты алдын ала қорғау және қорғау

Алдын ала қорғауға дайындық:

- Жұмыстың қолжазбасын алдын ала қорғауға 1-2 апта қалғанда кафедраға тапсыру
- Ғылыми жетекші мен рецензент тарапынан жұмыстың рецензиялануы
- Презентацияны ресімдеу (әдетте 10-15 слайд): өзектілік, мақсаттар, міндеттер, құрылым, негізгі нәтижелер, қорытындылар мен ұсыныстар
- Кафедрада баяндама жасау: жұмыстың мәнін қысқаша (10-15 минут) баяндап, сұрақтарға жауап беру

Алдын ала қорғаудың мақсаттары:

- Ескертулер мен ұсыныстар алу
- Қорғауға дейін кемшіліктерді түзету
- Жұмыстың дайындығын бағалау
- Магистрлік диссертацияны бағалау критерийлері:
- Тақырыптың өзектілігі мен жаңалығы
- Зерттеудің дербестігі мен тереңдігі
- Нәтижелердің ғылыми және практикалық маңыздылығы
- Әдістеменің дұрыстығы
- Дереккөздер мен тәжірибені талдау сапасы
- Құрылымның қисындылығы және тақырыптың толық ашылуы
- Грамматикалық сауаттылық және стандарттарға сай ресімделуі
- Тақырып бойынша жарияланымдардың болуы (ҚР БҒМ талабы)
- Қорытындыларды дәлелдеп, сұрақтарға жауап беру қабілеті

Қорытынды қорғауда магистрант 10-15 минуттық баяндама жасайды, комиссия сұрақтарына жауап береді, содан кейін ғылыми дәрежені беру туралы шешім қабылданады.

Магистрлік диссертацияны дұрыс ресімдеу – сәтті қорғау мен ғылыми нәтижелеріңіздің мойындалуының кепілі. Құрылым, ресімдеу, дәйексөз беру талаптарын бұлжытпай орындап, алдын ала қорғау мен қорғауға уақтылы дайындалыңыз.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.
2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.
3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.
4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.
5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту

туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;

6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;

7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.

8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.

11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.

12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.

13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD

14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.

15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.

16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.

17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.

18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.

19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.

20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2018. – 63 с.

21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.

22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.

23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6M051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.

26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с

27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург., 2014. – 282 с.

28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары:

1. Магистрлік диссертацияның құрылымы қандай?
2. Ғылыми жұмыстың мәтінін ресімдеуге қандай талаптар қойылады?
3. Әдебиеттер тізімін және сілтемелерді қалай ресімдеу керек?
4. Нормативтік актілер мен интернет-ресурстарды ресімдеудің ерекшеліктері қандай?
5. Диссертацияны алдын ала қорғау мен қорғау қалай өтеді?
6. ҚР ЖОО-ларында магистрлік диссертацияны бағалау критерийлері қандай?

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма.

Магистрлік диссертацияның құрылымын зерттеп, оның әрбір бөліміне қысқаша сипаттама жазыңыз (кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды, әдебиеттер тізімі және қосымшалар).

2-тапсырма.

Әдебиеттер тізімін ресімдеудің ережелерін қолдана отырып, 5 дереккөзден тұратын әдебиеттер тізімін құрастырыңыз (монография, мақала, нормативтік акт, интернет-ресурс және оқулық негізінде).

3-тапсырма.

Ғылыми мәтіннен үзінді алып, сілтеме қоюдың дұрыс жолын көрсетіңіз (жол үсті сілтеме және соңы сілтеме үлгісінде).

4-тапсырма.

Алдын ала қорғауға дайындық жоспарын құрастырыңыз: қандай құжаттар қажет, қандай сұрақтарға дайын болу керек және ғылыми жетекшіден қандай кеңестер алу қажет.

5-тапсырма.

Диссертацияны қорғау барысында кездесетін негізгі қиындықтарды анықтап, оларды шешу жолдарын сипаттаңыз.

6-тапсырма.

Ғылыми зерттеу жұмысында плагиаттан аулақ болу үшін қандай әдістерді қолдануға болатынын сипаттап жазыңыз.

7-тарау. ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІН ҰСЫНУ

Мақсаты: магистрантты ғылыми нәтижелерді дұрыс визуализациялауға, көпшілік алдында қорғауға және ғылыми журналда жариялауға үйрету.

Түйінді сөздер: презентация, визуализация, қорғау, баяндама, слайд, жарияланым, журнал, рецензия, әдіс, нәтиже, қорытынды, комиссия, сұрақ-жауап.

Осы тақырыпты оқу барысында мынадай мәселелер туралы ТҮСІНІКтеріңіз болуы қажет:

- Ғылыми презентацияның құрылымы мен мақсаты.
- Қорғауға арналған баяндама мен визуалды материалдың маңыздылығы.
- Көпшілік алдында сөйлеудің рөлі және техникасы.
- Ғылыми журналдарда жарияланымның маңызы.
- Комиссия сұрақтарына жауап беру мәдениеті.

Осы тақырыпты оқу барысында мыналарды БІЛУлеріңіз қажет:

- Презентацияны ресімдеудің негізгі ережелері.
- Баяндама жасаудың тиімді әдістері.
- Қорғау регламенті мен талаптарын.
- Ғылыми журналды таңдаудың критерийлерін.
- Мақала жіберу және рецензиялау үдерісінің кезеңдерін.

Осы тақырыпты оқу барысында ІСТЕЙ білулеріңіз қажет:

- Диссертация қорғауға арналған презентация жасау.
- Нәтижелерді визуализациялау (график, диаграмма, кесте).
- 10 –15 минуттық баяндама дайындау және ұсыну.
- Комиссия сұрақтарына нақты, дәлелді жауап беру.
- Ғылыми мақала жазып, журналға жіберу рәсімін орындау.

7. Ғылыми зерттеу нәтижелерін ұсыну

7.1 Диссертацияны қорғауға арналған презентацияны дайындау

Қорғауға арналған визуалды материалдарды әзірлеу

Зерттеу нәтижелерін визуализациялау – магистрлік диссертацияны қорғауға дайындықтың негізгі кезеңдерінің бірі. Дұрыс ресімделген презентация баяндама құрылымын нақтылап, ақпаратты комиссияның қабылдауын жеңілдетеді және баяндаманың нанымдылығын арттырады.

Визуалды материалдарға қойылатын негізгі талаптар:

- Слайдтар ықшам әрі мазмұнды болуы керек (мәтінді шамадан тыс жүктемеңіз, ұзын абзацтардан аулақ болыңыз).
- Әр слайд бір негізгі ойды қамтуы тиіс.
- Мәліметтер мен салыстыруларды көрсету үшін кестелерді, сызбаларды, диаграммаларды қолданыңыз.
- ЖОО-ның фирмалық стилін пайдаланыңыз (логотип, түстер, қаріптер).
- Зерттеудің негізгі кезеңдерін иллюстрациялаңыз: мақсат, міндеттер, әдістер, нәтижелер, қорытындылар, ұсыныстар.
- Дереккөздерге сілтемелердің дұрыстығын және бейнелердің авторлық құқықтарын сақтауды ұмытпаңыз.

Слайдтар құрылымының үлгісі:

- Титулдық слайд (жұмыстың атауы, АТӘ, ғылыми жетекші, ЖОО, жыл)
- Зерттеудің өзектілігі мен мақсаты
- Зерттеу міндеттері
- Зерттеу нысаны мен пәні
- Әдіснама және зерттеу әдістері
- Негізгі нәтижелер (графиктер, кестелер, кейстер)
- Практикалық маңыздылығы
- Қорытындылар мен ұсыныстар
- Алғыс айту және байланыс мәліметтері

Ғылыми презентацияның құрылымы

Презентацияның үлгілік құрылымы:

- Кіріспе: өзектіліктің қысқаша негіздемесі, мақсат, міндеттер.
- Теориялық негіздер: негізгі ұғымдар, әдебиеттерге шолу, ғылыми жаңалық.
- Әдістеме: зерттеу әдістері, кезеңдері мен ерекшеліктерін сипаттау.
- Нәтижелер: негізгі деректер, талдау, ұқсас зерттеулермен салыстыру.
- Қорытындылар мен ұсыныстар: түйіндемелік тұжырымдар, практикалық ұсыныстар.
- Сұрақтар мен алғыс айту.

Кеңестер:

- Ірі, оқуға ыңғайлы қаріпті қолданыңыз (кемінде 24 pt).
- Біртұтас түстік гамманы сақтаңыз.
- Слайдтарды анимациямен шамадан тыс жүктемеңіз.
- Барлық деректер мен сілтемелердің дұрыстығын тексеріңіз.

7.2 Ғылыми зерттеуді көпшілік алдында қорғау Тиімді баяндама жасау техникасы

Диссертацияны сәтті қорғау – бұл тек ғылыми нәтижелерді көрсету ғана емес, оларды комиссияға дұрыс әрі түсінікті түрде жеткізе білу.

Тиімді баяндама жасаудың негізгі аспектілері:

– Құрылымдылық: презентацияның логикасын ұстаныңыз, бөлімдерді ретсіз ауыстырмаңыз.

– Айқындық пен қысқалық: артық терминологиядан аулақ болыңыз, күрделі тұстарды қарапайым тілмен түсіндіріңіз.

– Уақыт: стандартты баяндама уақыты – 10–15 минут. Уақытыңызға алдын ала жаттығып, регламентке сыйып үйреніңіз.

– Көру байланысы: комиссия мүшелеріне қарап сөйлеңіз, бүкіл мәтінді экраннан оқымаңыз.

– Өзіне сенімділік: анық, асықпай сөйлеңіз, маңызды ойларға екпін түсіру үшін кідірістер жасаңыз.

– Қимыл мен интонацияны қолдану: маңызды сәттерді ерекшелеу үшін қол қимылдарын және дауыс ырғағын пайдаланыңыз, бірақ шектен тыс эмоциядан сақ болыңыз.

Ұсыныстар:

– Әріптестеріңіздің немесе айна алдында бірнеше рет жаттығу өткізіңіз.

– Өзіңізді бейнежазбаға түсіріп, сөйлеу мәнеріңізді бақылаңыз.

– Комиссия тарапынан қойылуы мүмкін сұрақтарға жауаптарды алдын ала дайындаңыз.

Комиссия сұрақтарына жауап беру

Комиссия сұрақтары – тақырыпты қаншалықты терең меңгергеніңізді анықтауға мүмкіндік беретін қорғаудың маңызды бөлігі.

Қалай дайындалу керек:

– Жұмысыңыздың әлсіз тұстарын талдап, оларға дәлелді жауаптар дайындаңыз.

– Тақырып бойынша соңғы ғылыми жарияланымдармен танысып шығыңыз.

– Таңдалған әдістерді түсіндіруге, қорытындыларды негіздеуге, зерттеудің практикалық маңызын сипаттауға дайын болыңыз.

Жауап беру кезінде:

– Сұрақты соңына дейін тыңдаңыз, сөзін бөлмеңіз.

– Егер сұрақты түсінбесеңіз – нақтылап сұраңыз.

– Негізгі мәні бойынша жауап беріңіз, жалпылама фразалардан аулақ болыңыз.

– Егер жауапты білмесеңіз – ашық мойындап, ықтимал шешу жолдарын ұсыныңыз.

Мысалы сұрақтар:

– Неліктен дәл осы зерттеу нысаны таңдалды?

– Әдіснаманы таңдауыңыз қандай негізге сүйенеді?

– Сіздің зерттеуіңіздің қандай шектеулері бар?

- Зерттеу нәтижелерін тәжірибеде қалай қолдануға болады?

7.3 Ғылыми нәтижелерді жариялау

Жариялау үшін журналдарды таңдау

Зерттеу нәтижелерін жариялау – ғылыми жұмыстың маңызды кезеңі, ол алынған нәтижелерді сынақтан өткізу мен ғылыми қауымдастықта мойындату үшін қажет.

Журнал таңдаудың критерийлері:

- Зерттеу тақырыбына сәйкестігі.
- ҚР БҒМ ұсынған тізімге немесе халықаралық мәліметтер базасына (Scopus, Web of Science) енуі.
- Рецензиялау жүйесінің болуы.
- Журналдың импакт-факторы немесе квартилі.
- Жариялау тілі (орыс, қазақ, ағылшын).
- Жариялау шарттары (ашық қолжетімділік, ақылы/тегін жариялау).

ҚР заңгерлері үшін ұсынылатын журналдар:

- «ҚазҰУ хабаршысы. Құқық сериясы»
- «Құқық және мемлекет»
- «Заң және уақыт»
- Ағылшын тілінде жарияланым болған жағдайда – халықаралық құқық журналдары.

Мақала жіберу рәсімі:

- Авторларға қойылатын талаптармен танысыңыз (ресімдеу, көлемі, құрылымы, тілі).
- Қолжазбаны журнал талаптарына сәйкес дайындаңыз.
- Әдебиеттер тізімін журнал стандарттарына сай ресімдеңіз.
- Ілеспе хат (coverletter) толтырыңыз, онда мақала мақсаты мен ғылыми жаңалығын қысқаша сипаттаңыз.
- Мақаланы электронды жүйе арқылы немесе электрондық пошта арқылы жіберіңіз.
- Рецензияны күтіңіз: қажет болған жағдайда түзетулер енгізіңіз.
- Қабылданғаннан кейін – лицензиялық келісімшартқа қол қойыңыз.
- Мақалаңыздың жариялануын және таралуын қадағалаңыз.

Кеңестер:

- Бір мақаланы бірнеше журналға бір уақытта жібермеңіз.
- Академиялық әдепті сақтаңыз және автоплагиаттан аулақ болыңыз.
- Жіберілген және жарияланған барлық жұмыстарыңызды тіркеп, есеп жүргізіп отырыңыз.

Қорытынды

Ғылыми зерттеу нәтижелерін таныстыру және қорғау – магистрант жұмысының шарықтау шегі. Көрнекі материалдарды сауатты әзірлеу, сенімді көпшілік алдында сөйлеу және ғылыми журналдарда нәтижелерді жариялау – Қазақстан Республикасындағы ғылым мен құқықтануды дамытуға қосқан үлесіңіздің мойындалуын қамтамасыз етеді.

ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР:

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.
2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-I Заңы.
3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.
4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.
5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;
6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;
7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.
8. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Негізгі:

9. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ИИМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
10. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.
11. Гатман, Алекс Дж. Разберись в Data Science: как освоить науку о данных и научиться думать как эксперт // Алекс Дж. Гатман, Джордан Голдмейер; [перевод с английского М.А. Райтман]. – Москва: Эксмо, 2023. – 304 с.
12. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.
13. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD
14. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.
15. Бурда А.Г. Основы научно-исследовательской деятельности: учеб. пособие (курс лекций) / А. Г. Бурда; Кубан. гос. аграр. ун-т. – Краснодар, 2015. – 145 с.

16. Пономарев А.Б. Методология научных исследований: учеб. пособие / А.Б. Пономарев, Э.А. Пикулева. – Пермь: Изд-во Перм. нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. – 186 с.
17. Огурцов А.Н., Близнюк О.Н. Научные исследования и научная информация. - Харьков, НТУ «ХПИ», 2011.- 400с.
18. Кошурников А.Ф. Основы научных исследований: учебное пособие. / Мин-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего проф. образов. «Пермская гос. с.-х. акад. им. акад. Д.Н. Прянишникова». – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2014. – 317 с.
19. Меледина Т.В., Данина М.М. Методы планирования и обработки результатов научных исследований: Учеб. пособие. – СПб.: НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2015. – 110 с.
20. Методология научных исследований: методические рекомендации / сост. Т.М. Яркова; М-во с.-х. РФ, федеральное гос. бюджетное образов. учреждение высшего образования «Пермский гос. аграрно-технолог. университет им. акад. Д.Н. Прянишникова», каф организации производства и предпринимательства в АПК. – Пермь: ИПЦ «Прокрость», 2018. – 63 с.
21. Севриков В.В. Методология и организация научных исследований. Минск: Мисанта, 2011. - 333 с.
22. Организация и планирование научных исследований: учеб. пособие для обучающихся в магистратуре / КазНУ им. аль-Фараби; [И.Э. Сулейменов, О.А. Габриелян, В.В. Буряк и др.]. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2018. - 335 с.
23. Цеховой А.Ф. Организация научно-исследовательской и инновационной деятельности: учеб. пособие: для магистрантов спец. 6M051800 - Управление проектами / А.Ф. Цеховой, М.А. Карлинская. - Алматы: ССК, 2017. - 134 с.

Қосымша:

24. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
25. Основы научных исследований: учеб. пособие / [А. А. Бубенчиков и др.]; Минобрнауки России, ОмГТУ. – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2019.-158с.
26. Методология и организация научных исследований: магистерская диссертация (направление подготовки 38.04.02 «Менеджмент»): учебнометодическое пособие / Р.Р. Тимиргалеева, М.А. Шостак, В.А. Столяренко, М.В. Матюнина. – Майкоп: ЭЛИТ, 2016.-216с
27. Методология и методы научных исследований в экономике и менеджменте: пособие для вузов / Завьялова Н.Б., Головина А.Н., Завьялов Д.В., Дьяконова Л.П., Мельников М.С. и др.; под ред. Н.Б. Завьяловой, А.Н. Головиной – Москва - Екатеринбург:, 2014. – 282 с.
28. Организация научных исследований: Конспект лекций / А.Н. Сутягин – Рыбинск: РГАТУ, 2015. – 51 с.

Бақылау сұрақтары:

1. Диссертацияны қорғауға арналған ғылыми презентацияның құрылымы қандай?
2. Слайдтар мен көрнекі материалдарды ресімдеудің негізгі ережелері қандай?
3. Тиімді баяндама жасау техникалары қандай?
4. Комиссия сұрақтарына дұрыс жауап беру жолдары қандай?

5. Ғылыми нәтижелерді жариялау үшін ғылыми журналды қалай таңдауға болады?

6. Презентация слайдтарын ресімдеудің негізгі принциптері қандай?

7. Қорғау кезінде уақытты тиімді пайдаланудың жолдары қандай?

8. Ғылыми журналды таңдауда қандай факторларға мән беріледі?

9. Ғылыми мақаланы жіберу мен жариялау үдерісінің кезеңдерін атаңыз.

_ТАПСЫРМАЛАР

1-тапсырма

Презентация жасау магистрлік диссертация тақырыбы бойынша 10 слайдтық презентация әзірлеу.

2-тапсырма

Баяндама жазу жоғарыдағы презентация негізінде 10 минуттық баяндама мәтінін (1000–1200 сөз) дайындау.

3-тапсырма

Ғылыми журнал таңдау зерттеуіңізге сай ғылыми журнал таңдап, оның сипаттамасын жазу (атауы, бағыты, талаптары т.б.).

4-тапсырма

Зерттеу тақырыбына байланысты аннотация (100–150 сөз) және 5–7 түйінді сөз жазу (3 тілде – қалауыңызша).

5-тапсырма

Сұрақтар мен жауаптар қорғау кезінде қойылуы мүмкін 5 сұрақ құрастырып, қысқаша әрі нақты жауаптар дайындау.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасындағы ғылыми қызметке қойылатын қазіргі заманғы талаптар негізінде дайындалған магистранттарға арналған оқу құралы ғылыми зерттеулерді дайындаудың, ұйымдастырудың, жүргізудің және ресімдеудің барлық негізгі кезеңдері мен аспектілерін қамтиды. Материалды зерделеу барысында магистранттар ғылымның іргелі ұғымдарымен, ғылыми танымның әдіснамасы мен әдістерімен, зерттеу жұмысын жоспарлау және ұйымдастыру принциптерімен, сондай-ақ қазіргі академиялық орта үшін қажетті этикалық стандарттармен дәйекті түрде танысады.

Оқу құралының бірінші бөлімінде ғылыми зерттеулердің негіздері: түсінігі мен жіктелуі, түрлері мен міндеттері, ғылыми проблема мен гипотезаның қалыптасу кезеңдері, объективтілік пен ғылымға қойылатын талаптар ашылады. Зерттеуді жоспарлауға, өзекті тақырыпты таңдауға, ғылыми тапсырманы тұжырымдауға, жұмыс жоспары мен құрылымын құруға, жұмыс уақыты мен зерттеу кезеңдерін ұйымдастыруға ерекше назар аударылады.

Кейінгі тарауларда жалпы ғылыми (диалектикалық, салыстырмалы-құқықтық, тарихи-құқықтық) арнайы (криминологиялық, әлеуметтанулық, статистикалық талдау), сондай-ақ эмпирикалық және теориялық тәсілдер, салыстырмалы-құқықтық талдау заң ғылымының құралы ретінде құқықтанудағы ғылыми зерттеу әдістері қарастырылады. Магистрлік диссертацияларда осы әдістерді қолдану бойынша практикалық ұсыныстар беріледі.

Оқу құралының маңызды бөлігі ғылыми қызметті ұйымдастыруға және басқаруға арналған бөлім: ғылыми жетекшінің рөлі, заманауи ғылыми ресурстарды пайдалану (кітапханалар, мәліметтер базасы, рецензияланған журналдар), қаржыландыру және гранттық қолдау мәселелері, ресурстар мен шығындарды басқару.

Жеке тарау ғылыми зерттеу этикасына, плагиат мәселелеріне, академиялық адалдыққа, деректердің құпиялылығына, бұзушылықтар үшін құқықтық және академиялық жауапкершілікке арналған. Бұл магистранттардың ғылыми шығармашылыққа жауапкершілікпен қарауын қалыптастырады, зияткерлік меншікке деген адалдық пен құрмет мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды тарауларда ғылыми жұмыстарды ресімдеу мәселелері: магистрлік диссертацияның құрылымы мен талаптары, мәтінді, библиографияны және сілтемелерді ресімдеу ережелері, алдын ала қорғауға және қорғауға дайындық, жұмысты бағалау критерийлері егжей-тегжейлі қарастырылады. Зерттеу нәтижелерінің тұсаукесерін дайындауға, көпшілік алдында сөйлеу техникасына, комиссияның сұрақтарына жауап беруге, сондай-ақ ғылыми нәтижелерді отандық және шетелдік журналдарда жариялауға ерекше назар аударылады.

Осылайша, бұл оқу құралы магистранттарда заманауи ғылыми қызмет туралы тұтас түсінік қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оларды құқықтану, педагогика, әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулерді өз бетінше жүргізу үшін практикалық дағдылармен қаруландырады. Нұсқаулықта көрсетілген принциптерді, әдістер мен стандарттарды игеру болашақ зерттеушілерге өздерінің ғылыми жобаларын сәтті жүзеге асыруға, қорғаудағы жұмыс нәтижелерін лайықты түрде ұсынуға және отандық және әлемдік ғылымның дамуына үлес қосуға мүмкіндік береді.

«Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жоспарлау» оқу құралы бойынша оқуды аяқтай отырып, магистрант:

- ғылыми зерттеулерді жоспарлай және ұйымдастыра білуді;
- ғылыми таным әдістерін сауатты таңдау және қолдануды;
- ғылыми қызметтің этикалық және құқықтық нормаларын сақтауды;
- зерттеу нәтижелерін дұрыс ресімдеу және оларды ғылыми қоғамдастыққа ұсынуды;
- Қазақстан Республикасының қазіргі академиялық ортасы жағдайында дербес ғылыми және кәсіби қызметке дайын болуды игереді.

Осы оқу құралынан алынған білім мен дағдылар жас ізденушілерге одан әрі кәсіби және жеке өсудің берік негізіне айнала отырып, ғылыми адалдық, сыни ойлау және шындыққа ұмтылуға ықпал етеді.

БАҚЫЛАУ ТЕСТ СҰРАҚТАРЫ

1. Ғылыми мақалаларға тән стиль және формат?

- A) Бейтарап стиль, IMRAD форматы
- B) Фантастикалық стиль, 3D формат
- C) Публицистикалық стиль, ауызекі сөйлеу форматы
- D) Әдеби стиль, 5D формат

2. Ғылыми мақала жазбас бұрын әдебиеттерге шолу жасаудың не қажеті бар?

- A) Мәселенің ағымдағы жағдайын түсіну
- B) Жариялану көлемін ұлғайту
- C) Жазу стильдерін өзгерту үшін
- D) Мәтінді күрделендіру үшін

3. Ғылыми мақалада келесі бөлімдердің қайсысы болуы керек?

- A) "Нәтижелер мен талқылау" бөлімі"
- B) "Автордың жеке ойлары" бөлімі"
- C) "Менің оқиғам" бөлімі"
- D) "Автордың ғылыми қызығушылықтары" бөлімі"

4. Ғылыми мақаладағы кілт сөздер дегеніміз не?

- A) Мақаланы индекстеу және іздеу сөздері
- B) Мақаланың түс схемасын сипаттайтын сөздер
- C) Авторға ұнайтын сөздер
- D) Қалың шрифтпен бөлектеуді қажет ететін сөздер

5. Ғылыми мақалада пайдаланылған дереккөздердің тізімі әдетте қайда орналастырылады?

- A) Мақаланың соңында
- B) Аннотацияның ішінде
- C) Мақаланың басында
- D) Мақала мәтінде

6. Дәйексөз дегеніміз не және ол ғылыми мақалаларда не үшін қажет?

- A) Бұл мақалада пайдаланылған ақпарат көздеріне сілтеме
- B) Бұл атақты тұлғалардың дәйексөздерін қосудың жолы
- C) Бұл мақаланың авторлығын растау процесі
- D) Бұл мәтінге шығармашылық қосу

7. Ғылыми мақаланың құрылымына қойылатын негізгі талаптар қандай?

- A) Логикалық реттілік және бөлімдердің байланысы
- B) Баға ұсыныстарының болуы

- C) Ақпаратты ерікті түрде тарату
- D) Мәтінді қысқа абзацтарға бөлу

8. Плагиат дегеніміз не және ғылыми мақалалар жазғанда неге одан аулақ болу керек?

A) Плагиат - басқа адамдардың идеяларын авторлығын көрсетпей алу

- B) Плагиат - мақала жазу стилі
- C) Плагиат - күрделі терминдерді қолдану
- D) Плагиат - ақпаратты экспрессивті түрде көрсету

9. Ғылыми мақаланы жариялау үшін журналды қалай таңдауға болады?

A) Зерттеу тақырыбы бойынша мақалалар жариялайтын журналдарды іздеңіз

- B) Мақаланы кез келген журналға жіберіп, нәтижесін күтіңіз
- C) Автордың қызығушылықтары бойынша журналдарды таңдаңыз
- D) Мақаланы өз журналыңызда жариялаңыз

10. Журнал ғылыми мақаладан бас тартса не істеу керек?

- A) Мақаланы басқа журналға жіберіп көріңіз
- B) Мақаланы веб-сайтыңызда жариялау туралы шешім қабылдаңыз
- C) Мұны ұмытып, жаңа мақала жазуды бастаңыз
- D) Редакторға өтінішпен хат жазыңыз

11. Ғылыми мақаланың құрылымына әдетте қандай негізгі бөлімдер кіреді?

- A) Кіріспе, зерттеу әдістемесі, нәтижелер, талқылау, қорытынды
- B) Кіріспе, әзірлеу және аяқтау
- C) Автордың өмірбаяны, ғылыми қызығушылықтары, еңбек қызметі
- D) Негізгі бөлім, қорытындылар

12. Ғылыми мақала жазу кезінде қандай тілдік ерекшеліктерді ескеру ұсынылады?

A) Көп мағыналы терминдерден аулақ болыңыз және қажет болған жағдайда олардың мағыналарын нақтылаңыз

- B) Таң қалдыру үшін жазу мүмкіндігінше қиын
- C) Оқырмандарды қызықтыру үшін сленгтер мен неологизмдерді пайдаланыңыз
- D) Мақалаға мерекелік құттықтауларды қосыңыз

13. Ғылыми мақала жазу кезінде қандай ақпарат көздерін пайдалануға болады?

A) Ғылыми мақалалар, монографиялар, оқулықтар, ресми дереккөздер

В) Кез келген дереккөзден алынған кез келген ақпарат, дұрыстығын тексермей

С) Тек өз ойларыңыз бен қорытындыларыңыз

Д) Тек мұрағаттық деректер

14. Ғылыми мақаланы жариялау авторға қандай пайда әкелуі мүмкін?

А) Көңіл-күйді кеңейту және жеке құзыреттілікті арттыру

В) Жаңа достар табу мүмкіндігі

С) Әлеуметтік желілерде танымалдылықтың артуы

Д) Қоғамдағы танымалдылық

15. Ғылыми мақалаға шолу дегеніміз не және оның қандай түрлері бар?

А) Басқа ғалымдардың мақаланың сапасы мен ғылыми маңыздылығын бағалауы

В) Мақаланы қателерді тексеру процесі

С) Мақаланы безендіру үшін түс схемасын таңдау процесі

Д) Автордың өз идеяларымен романтикалық кездесуі

16. Ғылыми мақала жазудың негізгі мақсаты қандай?

А) Ғылыми қоғамдастықта ақпарат және зерттеу нәтижелерімен алмасу

В) Жеке мансапты насихаттау

С) Мақалаларды сатудан түскен табыс

Д) Зерттеудің құпиялылығын сақтау

17. Ғылыми мақалада қандай негізгі бөлімдер бар?

А) Зерттеу әдістемесі, нәтижелерді талқылау, қорытынды

В) Кіріспе, автордың жеке ойлары, әзілдер

С) Өлеңдер мен әңгімелер, айқас сөздер, терминдердің анықтамалары

Д) Философиялық ойлар

18. Ғылыми мақалаларға қандай стиль мен формат тән?

А) Бейтарап стиль, IMRAD пішімі

В) Фантастикалық стиль, 3D пішімі

С) Публицистикалық стиль, сөйлесу форматы

Д) Әдеби стиль, комикс форматы

19. Ғылыми мақаланың қай бөлімі зерттеудің теориялық негіздемесін беруге арналған?

А) Кіріспе

В) Әдістеме

С) Нәтижелер

Д) Талқылау

20. Ғылыми мақаланың аннотациясы дегеніміз не?

- A) Зерттеудің қысқаша сипаттамасы және оның нәтижелері
- B) Мақаланы басқа тілдерге аудару
- C) Атақты ғалымның дәйексөзі
- D) Мақала авторының суреті

21. Мақаланың қай бөлігінде зерттеудің ең маңызды нәтижелері болуы керек?

- A) Нәтижелер
- B) Әдістеме
- C) Кіріспе
- D) Талқылау

22. Мақаланың қай бөлімінде ғалым алынған нәтижелерді түсіндіруді ұсынуы керек?

- A) Талқылау
- B) Әдістеме
- C) Нәтижелер
- D) Кіріспе

23. Ғылыми мақалада әдеби сілтеме не үшін қажет?

- A) Ақпарат көздерін және алдыңғы жұмыстарды көрсету
- B) Авторлығын растау үшін
- C) Мәтінді безендіру үшін
- D) Мақаланың көлемін азайту үшін

24. Ғылыми мақала жазу кезінде қандай негізгі кезеңдерді ескеру қажет?

- A) Жоспарлау, мәліметтер жинау, талдау, жазу, өңдеу
- B) Жаңалықтарды көру және талқылау
- C) Достармен талқылау, компьютерлік ойындар ойнау, саяхаттау
- D) Көркем әдебиеттерді оқу, телехикаяларды көру, әлеуметтік желілерде сөйлесу

25. Мақаланың қай бөлімі қолданылатын зерттеу әдістерін егжей-тегжейлі сипаттауға арналған?

- A) Әдістеме
- B) Кіріспе
- C) Нәтижелер
- D) Талқылау

26. Қайталанатын мақала дегеніміз не?

- A) Ғылыми журналға жариялауға ұсынылған мақала
- B) Қарауды қажет етпейтін мақала

- C) Анонимді авторлығы бар мақала
- D) Қоғамдық-саяси тақырыптағы мақала

27. Рецензенттер ғылыми мақаланың сапасын бағалаудың қандай негізгі критерийлерін ескереді?

- A) Зерттеудің өзектілігі, әдістемесі, қорытындылары, ғылыми маңызы
- B) Қателер саны, қаріп өлшемі, фон түсі
- C) Беттер саны, иллюстрациялар саны, қағаз сапасы
- D) Түпнұсқалықты бағалау, емле қателері, автордың мәртебесі

28. Ғылыми мақаладағы "Әдебиет" айдары нені қамтиды?

- A) Пайдаланылған дереккөздер мен әдебиеттер тізімі
- B) Автордың сүйікті кітаптарын атап өту
- C) Автор көрген фильмдер тізімі
- D) Әдеби жанрлардың сипаттамасы

29. Ғылыми мақала мәтініндегі дәйексөздер мен сілтемелер қалай ресімделеді?

- A) Дәйексөздер тырнақшада болуы керек, ал сілтемелер белгілі бір стандартқа сәйкес беріледі
- B) Дәйексөздер дереккөзді көрсетпей қалдырылады, сілтемелер әдетте жадқа жасалады
- C) Дәйексөздер курсивпен жазылады, сілтемелер түрлі-түсті мәтінмен жасалады
- D) Дәйексөздер бас әріптермен жазылады және сілтемелер баса көрсетіледі

30. Әлеуметтік желілердегі жарияланымдарды ғылыми мақала үшін ақпарат көзі ретінде пайдалануға бола ма?

- A) Жоқ, дәлелденген ғылыми дереккөздерді қолданған дұрыс
- B) Иә, бұл қазіргі дереккөздер
- C) Жарияланым авторының жазылушылары көп болған жағдайда ғана
- D) Басқа көздер болмаса, рұқсат етіледі

31. Дескрипторлар

A) білім алушылардың жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің құзыреттіліктерде және академиялық кредиттерде қалыптасқан оқыту нәтижелеріне негізделетін тиісті деңгейінің (сатысының) білім беру бағдарламасын оқып аяқтауы бойынша алған білім, іскерлік, дағды және құзыреттілік деңгейі мен көлемінің сипаттамасы;

B) ұлттық қауіпсіздік жүйесінде кәсіби қызметті және құқық қорғау органдарында тиісті лауазымда кәсіби қызметті тиімді жүзеге асыру үшін қажетті білім, іскерлік және дағды;

С) әртүрлі салалардан немесе кәсіби қызметтің салаларынан формальды және формальды емес білім арқылы алынған дағдылар мен құзыреттер жиынтығы;

32. ӘАОО-дағы магистрлік диссертация

А) магистранттың таңдалған білім беру бағдарламасы саласындағы өзекті проблеманың теориялық және (немесе) практикалық әзірлемесін қамтитын өзіндік ғылыми зерттеуден тұратын, ғылымның қазіргі заманғы теориялық, әдістемелік және технологиялық жетістіктеріне негізделген бітіру жұмысы;

В) магистранттың таңдалған білім беру бағдарламасының өзекті проблемаларының қолданбалы міндетін шешуге мүмкіндік беретін теориялық және (немесе) эксперименттік нәтижелерді қамтитын өзіндік ғылыми зерттеуден тұратын бітіру жұмысы;

С) магистранттың таңдалған білім беру бағдарламасы саласындағы өзекті проблеманың теориялық және/немесе практикалық әзірлемесін қамтитын өзіндік ғылыми зерттеуден тұратын, ғылым мен техниканың қазіргі заманғы теориялық, әдістемелік және технологиялық жетістіктеріне негізделген бітіру жұмысы;

33. Магистратура

А) кемінде 60-120 академиялық кредитті міндетті түрде меңгеру арқылы тиісті білім беру бағдарламасы бойынша "магистр" дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру деңгейі;

В) кемінде 180 академиялық кредитті міндетті меңгеру арқылы тиісті бағыт бойынша философия докторы (PhD) (бейіні бойынша доктор) дәрежесін бере отырып, ғылыми, педагогикалық және (немесе) кәсіптік қызмет үшін жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру;

С) кемінде 300 академиялық кредит міндетті түрде меңгерілетін тиісті білім беру бағдарламасы бойынша маманның біліктілігін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары білім деңгейі;

34. Құзыреттілік

А) оқу процесінде алған білімді, шеберлік пен дағдыны кәсіби қызметте практикалық тұрғыда пайдалана білу қабілеті;

В) тиісті лауазымда құқық қорғау органдары жүйесіндегі кәсіби қызметті тиімді жүзеге асыру үшін қажетті білімдер, іскерліктер мен дағдылар;

С) Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігі жүйесіндегі және тиісті лауазымдағы кәсіби қызметті тиімді жүзеге асыру үшін қажетті білім, іскерлік және дағды;

35. Жоғары оқу орны компоненті

А) білім беру бағдарламасын меңгеру үшін ЖЖОКБҰ дербес айқындайтын оқу пәндерінің және академиялық кредиттердің тиісті ең төменгі көлемінің тізбесі;

В) МЖБС-да белгіленген және білім алушылардың оқыту бағдарламасы бойынша міндетті түрде оқитын оқу пәндерінің және академиялық кредиттердің тиісті ең төменгі көлемінің тізбесі

С) ЖЖОКБҰ ұсынатын, пререквизиттері мен постреквизиттерін ескере отырып, кез келген академиялық кезеңде білім алушының өздері таңдайтын оқу пәндерінің және академиялық кредиттердің тиісті ең төменгі көлемінің тізбесі;

36. ӘАОО-дағы оқу жұмыс жоспары

А) білім беру бағдарламасы және біліктілік талаптары, сипаттамалары негізінде АӨОО дербес әзірлейтін оқу құжаты;

В) ЖЖОКБҰ білім беру бағдарламасы мен білім алушылардың жеке оқу жоспарлары негізінде дербес әзірлейтін оқу құжаты;

С) Заңның 5-бабының 5-2) тармақшасына сәйкес оқу мазмұнын, көлемін, ұсынылатын әдебиетті анықтайтын білім беру бағдарламасының міндетті компонентіндегі пәннің оқу құжаты.

37. Жеке оқу жоспары (бұдан әрі – ЖОЖ)

А) білім алушының білім беру бағдарламасының және элективті пәндер каталогының негізінде эдвайзердің көмегімен әрбір оқу жылына жеке жасайтын оқу жоспары;

В) жекелеген еңбек функцияларын орындауға мүмкіндік беретін, қысқа оқу кезеңі аяқталғаннан кейін алынған білім, дағдылар мен құзыреттер жиынтығы;

С) дербес және аяқталған сипаттағы оқу материалының шағын көлемінің біріздендірілген өлшем бірлігі;

38. Диссертациялық (жобалық) зерттеулер – дәйексөздерді қосқанда мәтін бірегейлігі _____ нәтижелер болған жағдайда тексеруден өтті деп саналады.

А) 80% кем емес

В) 70% кем емес

С) 75% кем емес

39. «Антиплагиат»

А) жұмыстарды жарияланған дереккөздерден бөтен мәтінді пайдалануды табу үшін жұмыстарды тексеруге арналған ақпараттық жүйе;

В) өзгелердің идеялар немесе өнертабыстар авторлығын қасқана иелену және бөгде шығармаларды, бөгде шығармалардан фрагменттерді өз атынан жариялау;

С) түпнұсқаға өзгерістер енгізусіз басқа автор мәтінінің бөлігін өзінің мәтініне салу;

40. Дәйексөздер

А) дәйексөздер мақсатымен дәлелденген көлемде авторды және шығарманың атауын көрсете отырып, мәтінен үзділер келтіру;

В) бірегей элементтер (сөздер, сөзтіркестер) санының барлық элементтерге қатынасы;

С) білім алушылардың академиялық оқу кезеңіндегі оқу жетістіктерін бағалау.

Пайдаланылған қайнаркөздер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер:

1. «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 103-VIII ҚР Заңы.
2. «Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 10 маусымдағы N 6-І Заңы.
3. «Ғылыми атақтар (қауымдастырылған профессор (доцент), профессор) беру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 128 бұйрығы.
4. «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы.
5. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне (профессор-оқытушылар құрамына) арналған кәсіптік стандарты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы;
6. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында оқу процесін, оқу-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қызметті ұйымдастыру және жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 55 бұйрығы;
7. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясында білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының 2016 жылғы 31 наурыздағы № 64 бұйрығы.
8. «Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы магистратурасының білім алушыларының магистрлік диссертацияны (жобаны) дайындау, ресімдеу және қорғауды ұйымдастыру регламентін бекіту туралы» ҚР БП ККОА ректорының 15.01.2020 ж. № 6 бұйрығы.
9. «Жасанды интеллектті дамытудың 2024 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2024 жылғы 24 шілдедегі № 592 қаулысы.

Әдебиеттер:

1. Азбука законотворчества [Текст]: Учебное пособие / М.Ч. Когамов; авторы: О.С. Бектибаева, Ж.З. Косыбаев.- Алматы: Жеті жарғы, 2015.- 88 с. (КСУ 3 с ГП РК 17.09.2024).
2. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.
3. Основы научных исследований / Б.И. Герасимов, В.В. Дробышева, Н.В. Злобина и др. -2-е изд., доп. - М.: Форум: НИЦ Инфра-М, 2017. - 271 с.
4. Павличенко, Н.В. Диссертационное исследование: технологии подготовки [Текст]: монография / Н.В. Павличенко.- Москва: Проспект, 2020.- 368 с.
5. Основы научной деятельности студента. [Текст]: Магистерская диссертация: учебное пособие для вузов / И.Н. Емельянова. Москва: Издательство Юрайт, 2020. 115 с. – (Высшее образование). – Текст: непосредственный.
6. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.1. Н.П. Ким, Н.А. Тулкинбаев. Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу құралы [Мәтін]: Оқу құралы. Қостанай, ҚР ІІМ Ш. Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы, 2022. - 106 б.

7. Основы научных исследований / Б.И. Герасимов, В.В. Дробышева, Н.В. Злобина и др. -2-е изд., доп. - М.: Форум: НИЦ Инфра-М, 2017. - 271 с.
8. Основы научной деятельности студента. [Текст]: Магистерская диссертация: учебное пособие для вузов / И.Н. Емельянова. Москва: Издательство Юрайт, 2020. 115 с. – (Высшее образование). – Текст: непосредственный.
9. Этический кодекс исследователей образования Казахстана [Текст]: – Первое издание. – Нур-Султан: Казахстанское общество исследователей в области образования, 2020. – 68 с.
10. «Қазіргі заң ғылымының дамуы: теория және практика» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I, II том - Материалы международной научно-практической конференции «Развитие современной юридической науки: теория и практика» Том I, II. - The materials of the international scientific-practical conference «Development of modern legal science: theory and practice». – Қосшы: «Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы», 2021. – 274 бет. – Kossbi: Law Enforcement Academy Under The Prosecutor General's Office Of The Republic Of Kazakhstan, 2021. – p. 274.
11. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/T1300000577>
12. <https://academy-rep.kz/>
13. <https://qujat.kz/>
14. <https://termincom.kz/>
15. www.nauka.kz
16. Абдигалиева Т.Б. Ғылыми зерттеулердің әдістемесі: Оқу құралы.- Алматы: АТУ РББ, 2019. - 137 б.
17. Академиялық түсіндірме сөздік (анықтамалық басылым). /Құраст.: Б.Р. Есімсейтов –Астана: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2017. -46 бет.
18. Актуальные проблемы современной науки [Текст]: Информационно-аналитический журнал.- 3 экз.- Москва, 2018.- Выходит 3 раза в полугодие.
19. Актуальные проблемы юридической науки и практики: взгляд молодых ученых [Текст]: Сб. материалов IX науч.-практ. конф. молодых ученых (г. Москва, 26 мая 2017 г.) / Под ред. А.Ю. Винокурова и др.- М: Акад. Ген. прокуратуры Рос. Федерации, 2017.- 438 с.
20. Афанасьев, В.В. Методология и методы научного исследования: учеб.пособие для бакалавриата и магистратуры / В.В.. Афанасьев, О.В. Грибкова, Л.И. Уколова. – М.: Издательство Юрайт, 2017. – 154 стр. – Серия: Бакалавр и магистр. Академический курс. 1CD.
21. Беляев В.И. Магистерская диссертация: методы и организация исследований, оформление и защита: учебное пособие / коллектив авторов; под ред. В.И. Беляева. – 2 изд., перераб. – М.: КНОРУС, 2016. – 262 с. – (Магистратура)
22. Библиографический указатель трудов доктора юридических наук, профессора С.М. Рахметова [Текст]: брошюра / сост. Б.Ж. Кыздарбекова.- Астана: Институт законодательства РК, 2019.- 29с.
23. Боголюбова, Т.А. Избранные труды / Т.А. Боголюбова; Сост. Р.В. Жубрин, О.А. Евланова, Т.А. Сидоренко; вступ. ст. Р.В. Жубрина.- М: Акад. Ген. прокуратуры Рос. Федерации, 2016.- 220 с.- (Научные труды ученых Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации).
24. Бурова Е.Е., Карабаева А.Г., Кириллова Г.Р. Введение в философию и методологию науки: учебное пособие. Алматы, 2013.
25. В.В. Космин. Основы научных исследований (Общий курс) [Текст]: Учебное пособие / - 3-е изд., перераб. и доп.- М: РИОР: ИНФРА-М, 2017.- 227 с.- (Высшее образование: Магистратура) , рус. ISBN: 978-5-369-01464-6 рус;

26. В.Е. Цибульникова. Практические задания по дисциплине Основы научных исследований: Учебное пособие – Костанай: Костанайский филиал «ЧелГУ», 2019. – 120 с. 1CD., рус;
27. Вестник Сибирского юридического института ФСКН России [Электронный ресурс]: Научно-практический журнал № 4 (25).- 5, 95 МБ.- Красноярск: Изд-во Сибирский юридический институт МВД России, 2016.- 178 с.
28. Влади, С. Докторская диссертация: успешно, эффективно и с удовольствием / С. Влади.- М: Магистр: Инфра-М, 2017.- 128 с.
29. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру: практикум / Есімсейтов Б.Р., Калмурзина З.Ж. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2019. – 42 б.
30. Калмурзина З.Ж. Ғылыми зерттеуді ұйымдастыру және жоспарлау: оқу құралы / З.Ж. Калмурзина. – Қосшы: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы, 2025. – 92 б.
31. Есімхан Ж.І. Диссертация без паники. Квест или план спасения / Методические рекомендации / Ж.І. Есімхан. – Косшы: Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, 2024. – 52 с.
32. Жұмағұлова А.Ж. Ғылыми стильді оқыту: оқу құралы. - Алматы: «Қазақ университеті», 2013. – 114 бет.
33. Заманауи ғылымның өзекті мәселелері [Мәтін] – Актуальные вопросы современной науки: материалы международной научно-практической конференции, посвященной 50-летию Карагандинской академии МВД РК / отв.ред. А.Д. Дарменов.- Қарағанды: ҚР ІІМ Қарағанды академиясы, 2019.- 214 б.
34. И.М. Мацкевич, проф. Е.С. Шугрина. Организация научной деятельности и выполнение научных работ по юриспруденции: научно-практическое пособие [Текст]. - Москва: Проспект, 2016. - 136 с. рус.
35. Кожухар, В.М. Практикум по основам научных исследований: [Текст]: Учебное пособие / В.М. Кожухар.- Москва: изд-во АСВ, 2008.- 112 с
36. Коллектив авторов. Научные труды сотрудников Академии финансовой полиции. Диссертации. Авторефераты. Бюллетень Верховного суда РК [Электронный ресурс].- диск №16.- 332 МБ.- Астана.- 1CD. рус/каз
37. Коллектив авторов. Парадигма современной науки глазами молодых [Электронный ресурс]: Материалы X междун. науч. конф., посвящ. 25-летию Независимости Республики Казахстан и 15-летию Костанайского филиала ЧелГУ, 12.04.16г.- 8, 06 МБ.- Костанай, 2016.- 524 с. 1 экз. 1CD., рус/каз
38. Космин В.В. Основы научных исследований (Общий курс): учебн.пособие / - 3-изд., перераб. и доп. – М.: РИОР: ИНФРА-М, 2017. – 227 с. – Доп. материалы (Электронный ресурс; URL: <http://www.znaniyum.com>) – (высшее образование: Магистратура). – <http://doi.org/10.12737/12140>.
39. Кукушкина В.В. Организация научно-исследовательской работы студентов (магистров): Учебное пособие. – М.: 2012. -265 с.
40. Қабылбаев оқулары [Мәтін] = Кабылбаевские чтения: жас ғалымдард., магистранттард., докторанттард. ІІ респ.-лық ғылыми-теориялық конф.- Костанай: ҚР ІІМ Костанай академиясы, 2019.- 494б. Қазақша, орысша, ағылшынша
41. Құсайынов А.Қ., Таубаева Ш.Т., Бұлақбаева М.К. Магистрлік диссертацияны орындауға берілетін нұсқаулар [Электрондық ресурс]: ғылыми құрал / Таубаева Ш.Т., Бұлақбаева М.К. Құсайынов А.Қ.- CD.- Алматы: ҚазМемҚызПИ, 2006.- 98б.
42. Л.А. Никитич. История и философия науки [Электронный ресурс]: Электронный учебник / - 2, 55 Мб.- ООО «Издательство ЮНИТИ-ДАНА», 2011.- 1CD.
43. Лазарев, В.В. История и методология юридической науки: университетский курс для магистрантов юридических вузов [Текст] / В.В. Лазарев; С.В. Липень; под ред. А.В. Корнева.- М: Норма: ИНФРА-М, 2017.- 496 с.

44. Лапыгин Ю.Н., Лапыгин Д.Ю. Организация научных исследований: учебное пособие. – Владимир: Владимирский филиал РАНХиГС, 2023г.-297 с. – CD
45. Лебедев С.А., Рубочкин В.А. История и философия науки [Текст]: Учебно-методическое пособие / Рубочкин В.А. Лебедев С.А.- М: Издательство Московского университета, 2010.- 200 с.
46. О Лири Зина. Зерттеу жобасын жүргізу: негізгі нұсқаулық. - Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры. - 2020. - 472 бет. Каз.
47. Лукьянец Н.Г. Практические задания по дисциплине Основы научных исследований: Учебное пособие / Н.Г. Лукьянец – Костанай: Костанайский филиал «ЧелГУ», 2019. – 120 с. 1CD.
48. Магистр KZ [Мәтін]: Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал.- 2 жинақталым.- Астана, 2016.
49. Майданов, А.С. Методология научного творчества / А.С. Майданов.- Изд. 2-е.- М: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012.- 512 с.
50. Методология современного юридического научного познания. Постоянно действующий научно-теоретический семинар Актуальные проблемы права: теория и практика.- Алматы: Дәуір, 2012.- 34 с.
51. Мокий, М.С. Методология научных исследований: Учебник для магистрантов / М.С. Мокий; А.Л. Никифоров, В.С. Мокий; под ред. М.С. Мокия.- М: Издательство Юрайт, 2016.- 255 с.- (Серия: Магистр).
52. Молдашев К.Б. От идеи к публикации: методология исследований в социальных науках: монография – Алматы: СДУ, 2017. – 167 с.
53. Наука и образование Казахстана / ТОО «Центр креативных проектов «Алғыс».- 2 комплекта.- Астана, 2014.
54. Наука и образование Казахстана: журнал / ТОО «Центр креативных проектов «Алғыс».- 1 комплект.- Астана, 2013.
55. Научные труды сотрудников Академии финансовой полиции. Диссертации. Авторефераты. Бюллетень Верховного суда РК [Электронный ресурс].- диск №16.- 332 Мб.- Астана.- 1CD.
56. Научный журнал Вестник Академии правоохранительных органов, - Астана, 2023 ж.
57. Новости науки Казахстана [Текст]: Научно-технический журнал / Нац. центр гос. н/т экспертизы.- Алматы, 2019. Юридическая наука и правоохранительная практика [Текст].- Тюмень, 2020.
58. Огородников, В.П. История и философия науки [Текст]: Учебное пособие для аспирантов / В.П. Огородников.- СПб: Питер, 2011.- 352 с.: ил.
59. Организация научной деятельности и выполнение научных работ по юриспруденции: Научно-практическое пособие / Отв. ред. проф. И.М. Мацкевич, проф. Е.С. Шугрина.- Москва: Проспект, 2016.- 136 с.
60. под ред. С.М. Сапаралиевой. Ө.С. Сейітовтің 100 жылдық мерейтоына арналған «Қазіргі заң ғылымының дамуы: теория және практика» VI халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары. - Материалы VI Международной научно-практической конференции, приуроченной к празднованию 100-летнего юбилея У.С. Сейтов «Развитие современной юридической науки: теория и практика» [Текст]. – Қосшы: «Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы», 2023. – 552 бет. на 3-х яз.(каз., рус., англ.).
61. Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции [Электронный ресурс]: Сборник научных трудов Вып. 8 / Редкол. В.М. Хомич [и др.]; Научно-практ. цент проблем укрпления законности и правопорядка Генер. прокуратуры Респ. Беларусь.- 1, 73 МБ.- Минск: РИПО, 2015.- 300 с. 1 экз. Рус.
62. Проблемы юриспруденции: Сборник научных статей и тезисов / Под ред. С.А. Полякова.- Вып. 5.- Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2012.- 248 с.

63. Проблемы юриспруденции: Сборник научных статей и тезисов / Под ред. С.А. Полякова.- Вып. 6.- Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2013.- 292 с.
64. Развитие теории и практики в научно-прикладных исследованиях инновационный потенциал научно-прикладных исследований [Текст]: сборник статей / под ред.О.А. Козлова.- Москва: ООО «РУСАЙНС», 2020.- 126 с.
65. Российское правоведение: трибуна молодого ученого [Электронный ресурс]: Сборник статей. Вып. 14 / Отв. ред. В.А. Уткин.- 1, 48 МБ.- Томск: Изд-во Том. ун-та, 2014.- 216 с.
66. Сейітовтің 100 жылдық мерейтоына арналған «Қазіргі заң ғылымының дамуы: теория және практика» VI халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары. - Материалы VI Международной научно-практической конференции, приуроченной к празднованию 100-летнего юбилея У.С. Сейтова «Развитие современной юридической науки: теория и практика» [Текст]. – Қосшы: «Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы», 2023. – 552 бет. на 3-х яз.(каз., рус., англ.).
67. «Развитие современной юридической науки: теория и практика». – Материалы VII Международной научно-практической конференции. [Текст]. – Косшы: Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, 2024. – 620 стр. на 3-х яз.(каз., рус., англ.).
68. «Трансформация юридической науки: взгляд молодых ученых». – Материалы VIII Международной научно-практической конференции. [Текст]. – Косшы: Академия правоохранительных органов при Генеральной прокуратуре Республики Казахстан, 2025. – 613 стр. на 3-х яз.(каз., рус., англ.).
69. Симонов, В.П. Моделирование и оценка качества научно-исследовательской работы в образовательных системах [Текст]: Учебно-методическое пособие для системы высшего и среднего профессионального образования / В.П. Симонов.- М: УЦ «Перспектива», 2010.- 92с.
70. Сухарев, А.Я. Избранные труды / А.Я. Сухарев; Сост.: К.И. Амирбеков, И.А. Васькина, Н.А. Кулакова, И.А. Стаценко; вступ. ст. С.И. Герасимова.- М: Акад. Ген прокуратуры Рос. Федерации, 2017.- 340 с.- (Научные труды ученых Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации).
71. Сырых, В.М. История и методология юридической науки [Текст]: Учебник / В.М. Сырых; В.М. Сырых.- М: Норма: ИНФРА-М, 2017.- 464 с.
72. Т. Кун. Перевод с англ. И.З. Налетова. Логика и методология науки. Структура научных революций Монография [Электронный ресурс]: / - 0, 97 МБ.- 119 с. 1 экз., рус;
73. Тихонов В.А., Ворона В.А. Научные исследования: концептуальные, теоретические и практические аспекты [Текст]: Учебное пособие для вузов / Ворона В.А. Тихонов В.А.- М: Горячая линия - Телеком, 2009.- 296 с. ил. 1 экз. Рус.
74. Цибульникова В.Е. Методология и методы научного исследования: Учебно-методический комплекс дисциплины / В.Е. Цибульникова. – М.: МПГУ, 2016. – 64 с. 1CD.
75. Щерба, С.П. Избранные труды / С.П. Щерба; [сост. Н.Э. Кузнецова, П.А. Смирнов; вступ. ст. Ф.М. Кобзарева].- М: Акад. Ген. прокуратуры Рос. Федерации, 2016.- 308 с.- (Научные труды ученых Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации).

Калмурзина Зарина Жандарбекқызы

ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖОСПАРЛАУ

Компьютерде теріп, беттеген: З.Ж. Калмурзина
Басуға 2025 ж. қол қойылды.
Қағаз көлемі А4. Көлемі 5 шартты баспа табақ.
Таралымы 50 дана.

ISBN 978-601-82292-7-5

